

Svenska
Fyrsällskapet
www.fyr.org

Blänket

2016:2 Årg 20

På stadig kurs i 20 år!

Adress:

Svenska Fyrsällskapet
c/o Esbjörn Hillberg
Donsö backe 16
430 82 Donsö
Tel. 031-97 21 48
Fax 031-97 06 23
e-post:
esbjorn@hillberg.com
Hemsida:
www.fyr.org

Redaktör:

Maria Elsby
Terrassvägen 3 Stockevik
451 78 Fiskebäckskil
Tel. 0523-221 39

E-post adress:

maria.elsby@gmail.com

**Nästa manusstopp:
15 maj 2016**

Kontakta gärna tidigare

Omslagsbild:

**Malmö
Vågbrytarbank**
Foto: Magnus Rietz

Svenska
Fyrsällskapet
www.fyr.org

Blänket 2016:2

Informationsskrift
för medlemmar i
Svenska Fyrsällskapet

ISSN 1404-3262

*Författarna är själva
ansvariga för artiklarnas
innehåll och bilder.*

Plusgiro: 1968 420-8
Bank: Nordea Bank Sweden
IBAN: SE92 9500 0099 6042 1968 4208
Bic/Swift-code: NDEASESS
Organisations nr: 802439-0216

Innehåll

Ordförandens sektor	4
<i>Esbjörn Hillberg</i>	
Redaktörens ruta	5
<i>Maria Elsby</i>	
Minnen från ett sommarjobb i Lotsverket 1959	6
<i>Vilgot Andersson</i>	
Gran ... en av Sveriges längst ut belägna fyrplatser	11
<i>Alf & Barbro Jacobsson</i>	
Fyrresan till Åland den 4-7 juni 2015, Del 2	14
<i>Hildburg Berglund</i>	
Fyren i Puerto de Sóller	19
<i>Nina von Platen och Ulf Wade A:son</i>	
Vänta Litet - ett fyrbesök	20
<i>Lennart von Post</i>	
Japansk fyrsafari	22
<i>Per Sjöblom</i>	
Efterlysningar & Notiser	27, 41, 45, 49
HMS Kullen och Kullens fyrplats	28
<i>Esbjörn Hillberg</i>	
F.d. gasoljefyrar i Södermanlands skärgård, Rågsundsleden - mellan Sävsundet och Oxelösund	30
<i>Dan Thunman</i>	
Modellfyror dem gillar medlemmarna verkligen!	33
<i>Jan-Bertil Sölvén, Jan-Erik Drajem & Bosse Björk</i>	
Stormtrollen på Västkusten	34
<i>Kåre Ström</i>	
Märket, Havsfyr och gränsland	37
<i>Esbjörn Hillberg</i>	
Boktips	40
<i>Lasse Sjölander, Esbjörn Hillberg & Leif Elsby</i>	
Fyrplatsen Cap de Formentor, Mallorca	42
<i>Anna Hultén</i>	
Syner vid fyren	44
<i>Anna Nordström & Conny Lundsten</i>	
Mälarens ledfyror	46
<i>Sune Wilhelmsson</i>	
Svenska Fyrsällskapet; styrelse och kommittéer	50
Medlemsavgifter verksamhetsåret 2016	51

Ordförandens sektor

För 20 år sedan, i augusti 1996, flyttade jag hem till Sverige efter 11 år England. Några år tidigare hade jag blivit medlem i Association of Lighthouse Keepers (det engelska nationella fyrsällskapet) och 1995 hade jag bestämt att jag skulle starta Svenska Fyrsällskapet efter jag hade flyttat hem. Jag har alltid varit en optimist men resultatet av denna idé har faktiskt överträffat mina vildaste förväntningar. Det har verkligen hänt otroligt mycket med Svenska Fyrsällskapets verksamhet och tillväxt under dess 20-åriga liv. Det har också varit jättetrevligt men mycket arbete för mig och andra ledamöter. Denna utveckling och våra planer kommer alla medlemmar att kunna läsa mer om i vår jubileumsbok som vi sänder till er när boken har publicerats vilket beräknas ske under hösten lite före eller efter vår födelsedag den 5 oktober.

Jag vill passa på att varmt tacka alla som arbetat med boken samt alla valda ledamöter som utfört ett fantastiskt arbete under 20 år. Samtidigt vill jag säga att vi inte kan slå oss till ro med vad vi har uppnått hittills. Svenska Fyrsällskapets och alla Sveriges c:a 50 lokala fyrförenings verksamheter är mycket viktiga då fyrarna på sikt är hotade. Många kan försvinna då de kanske inte längre behövs för sitt ursprungliga ändamål. En av mina förhoppningar är att Svenska Fyrsällskapet lyckas starta fler lokala programkommittéer och här behöver vi hjälp av aktiva personer i vårt land. Jag hoppas även att det grundas fler lokala fyrföreningar som visar och kanske kan sköta om och bevara lokala fyrar. En fyr behöver inte vara stor och tidigare bemannad för att samla och svetsa samman ett gäng lokala fyrintressenter. Fyrar, fyrplatser, fyrskepp och sjömärken har ett stort maritimt kulturhistoriskt värde förutom att många också är mycket betydelsefulla navigationsmässigt.

Det finns c:a 2200 fyrar och c:a 1000 sjömärken i vårt land. Dessa har väglett fartyg under några århundraden, man har skrivit dikter, sånger och berättelser om dem, flera har ritats av kända arkitekter och de utgör en betydelsefull del i svensk teknik- och byggnadshistoria. Fyrar och sjömärken fascinerar människor oavsett kön, bakgrund och yrke genom: sitt symbolvärde, sitt utsatta läge, en ofta mycket vacker placering i skärgården, levnadshistorier om de som bemannat fyren, fyrteknik och optik samt vad man individuellt har upplevt i skärgården eller till havs.

Grattis Svenska Fyrsällskapet som fyller 20 år den 5:e oktober 2016. Lycka till Svenska Fyrsällskapet med den fortsatta verksamheten och föreningens viktiga engagemang för fyrar och fyrbevarande.

Esbjörn Hillberg
Donsö 2016-03-20

Redaktörens ruta

Ja, så är det då äntligen dags för årets första artikelnummer. Tiden har känts lång från sista numret 2015 till nu. Tyvärr är det inget att göra åt att Blänket-året är lite skevt fördelat. Det blev särskilt tydligt denna gång eftersom Hildburg Berglunds skildring av förra sommarens fyrresa till Åland delades upp på två nummer. Nu kommer sista delen av berättelsen om denna fantastiska resa.

Vilgot Andersson, en tidigare Blänket-skribent, ger oss en nostalgisk inblick i hur det var att tjänstgöra på Lotsverkets tjänstefartyg på 1950-talet.

Fyrvaktardottern Barbro Jacobsson och sonen Alf har också de gjort en nostalgiresa till den avlägset belägna fyrplatsen Gran där Barbros farfar var fyrmästare.

Per Sjöblom fick uppleva en annorlunda och oväntad fyrsafari i Japan som kanske resulterar i ett besök av japanska fyrvänner i Sverige. Att Mallorca fortfarande är ett omtyckt resmål med många möjligheter att beskåda fyrar vittnar inte mindre än två artiklar om.

Esbjörn Hillberg berättar om ett trevligt och originellt arrangemang på HMS Kullen. På Kullens fyr händer det nästan alltid något. Värdepåret Britt-Marie och Per Sjögren har ständigt nya spännande arrangemang på gång.

Dan Thunman kunde glädjas åt en god återkoppling på sin tidigare artikel där han efterlyste f.d. gasoljefyrar. Detta resulterade i en ny artikel om dessa rariteter.

Man måste bara beundra uthålligheten i det 25-åriga stormsvaleprojektet som Kåre Ström berättar om. Det är nog inte många som fått se denna sällsynta fågel.

Sune Wilhelmsson hade säkert gett upp hoppet om att få med Mälarens ledfyrar i Blänket, men icke, det gällde bara att avvakta rätt tillfälle som kom nu och det är säkert många som känner igen sig bland dessa innanhavsfyrar.

Visst hade Esbjörn Hillberg tur som hittade tavlan av Märkets fyrplats som Victor Westerholm målat och att detta t.o.m. resulterade i att denna och ytterligare en fyrtavla genom donation och köp hamnade på ett museum på Åland.

Att det är intressant och populärt att vara "fyrvaktare" på Hoburgs fyr kan man förstå och "Fyrtillsyn Gotland" lär inte ha några problem med att fylla listan med hugade fyrvaktarspekulanter.

Lennart von Posts skildring av ett besök vid kassunfyren med det ovanliga namnet "Vänta Litet" får en bara att längta till en solig och stilla dag på sjön.

Ett särskilt tack till fotografen Magnus Rietz som under årens lopp så generöst låtit mig använda sina vackra fyrbilder på Blänkets omslag så ock denna gång.

Tack till er alla som bidragit med artiklar och notiser i vår-Blänket. Utan er hade det inte blivit någon tidning.

Jag önskar alla en trevlig vår och sommar med många tillfällen att besöka våra vackra och intressanta fyrplatser. Stanna upp ett tag och tänk på det strävsamma och många gånger farofyllda liv det var för dem som vaktade våra fyrar.

Maria Elsby

Minnen från ett sommarjobb i Lotsverket 1959

Vilgot Andersson

Tjänstefartyget Göteborg ute på uppdrag

Året var 1959 och midsommar hade redan passerat. Jag var 14 år, skulle fylla 15 i september. Mamma hade drabbats av psykiska besvär och var tillfälligt intagen på Restads sjukhus i Uddevalla. Min syster, som var 7 år, bodde under mammas sjukhusvistelse hos vår moster i Göteborg och jag själv bodde hemma hos min pappa Anker Andersson på Resö. Han var fiskare till yrket och trålade räkor i Kosterfjorden tre dagar i veckan. Som bisyssla var han tillsyningsman för fyra Ramskär och Svangen (senare också Väcker m. fl.) samt ansvarade för underhållet av prickar och bojar på Lotsverkets uppläggningsplats på Vattenholmen utanför Resö. (Se Blänket 2013:3)

Dagarna blev enformiga och långa och det var si och så med mathållningen de dagar då pappa var på sjön. Den sjuåriga skolgången och konfirmationen var nyss avklarade och jag hade under en tid oroat mig för vad jag i framtiden skulle jobba med. Skulle jag söka jobb hos nå-

got företag eller söka till en yrkesskola? I vilket fall som helst skulle jag vara tvungen att flytta hemifrån.

Problemet fick en tillfällig och oväntad lösning när pappa en dag kom hem och berättade att han skaffat sommarjobb åt mig i Lotsverket med början den 10 juli. Han hade passat på att fråga lotsinspektör Harry Sellmann, som var befälhavare på Lotsverkets tjänstefartyg Göteborg då det var på tillfälligt besök vid Vattenholmen. Och det var inte bara jag som fick sommarjobb. Han hade även ordnat detsamma åt sig själv, sin bror Jens samt fiskaren och resöbon Rolf Haraldsson, som vid tillfället hjälpte pappa med underhållsarbetet av prickarna och bojarna. Rolf och jag skulle dock inte, som min pappa och farbror, jobba på tjänstefartyget Göteborg utan på ett gammalt ångfartyg. Det skulle under c:a en månads tid lånas in från Malmö lotsdistrikt under tiden "Göteborg" låg på Eriksbergs varv för underhåll. Fartyget hette Virgo och var egentligen, vad jag tror mig komma ihåg, ej längre i bruk men ändå i sådant skick att det kunde användas. Det visade sig senare vara väldigt gammalt och omodernt och troligen byggt i början på seklet. Totalt skulle vi bli nio man ombord. Jag fick jobb som mässuppassare och Rolf som motorman och eldare. Han var några år äldre än jag. Min lön skulle bli c:a 450 kr/mån före skatt. Det var mindre än hälften mot vad en vuxen fastanställd tjänade. Boendet ombord var kostnadsfritt. Förutom 3 veckors semester fick vi i besättningen även 6 fridagar för varje arbetad månad. Dessa kunde sparas och senare tas ut i en följd. Matkostnad på knappt en hundralapp i månaden tillkom.

Fartyget låg i Malmö och Rolf skulle infinna sig där någon vecka tidigare än vad jag själv skulle. På förmiddagen den 9 juli klev jag på tåget vid Kragenäs station för vidare färd till Göteborg. Där skulle jag sova över hos min morbror och moster i Kortedala. Min morbror Johnny, som befarade att jag var nervös inför det nya som väntade, tog med mig på bio på kvällen för att skingra tankarna. I själva verket var jag inte alls nervös, tyckte bara det var spännande. Detta var första gången jag såg film på en riktig biograf. Vi såg två filmer samma kväll, en Western med Hopalong Cassidy och en Sherlock Holmes som hette Baskervilles Hund. Tidigare hade jag endast varit på tältbio, som en sommar hade satts upp hemma på Resö.

Tidigt morgonen därpå vinkade min morbror av mig på Göteborgs Centralstation vid tåget mot Malmö. Dit anlände jag vid elvatiden på förmiddagen. Fartygets kock, som jag glömt namnet på och som också skulle sommarjobba, mötte upp på stationen. Han var son till den ordinarie kocken Gösta Karlsson och hade nyligen gått en kockutbildning. Introduktionen blev ganska fullständig trots att han var ny i sin yrkesroll. På en punkt, som jag strax skall återkomma till, brast det dock.

Jag blev anvisad en koj i anslutning till skansen. Den var belägen s.k. "för om masten", d.v.s. långt förut i fartyget. I skansen var även resten av det vanliga manskapet, två motormän och två ur däckspersonalen inkvarterade. Befälen, som bestod av maskinisten, styrmanen och kocken, hade egen mäss och egna hytter akterut. Märkligt nog har jag inget minne av om det fanns någon manskapsmäss. Därför håller jag för troligt att skansen fungerade även som en sådan. Befälhavaren, som omväxlande bestod av lotsdirektören och lotsinspek-

Jag rensar makrill på Virgo

tören, hade sina hytter midskepps en trappa ned och en egen stor salong som sträckte sig tvärs över hela fartyget. Här intog befälhavaren sina måltider i ensam majestät. Salongen var inredd med lackad panel i ädelträ, en stor bekväm soffa, ett vackert bord och mjuka fåtöljer. Klasskillnaden lyste tydligt igenom överallt ombord. Kungen blickade ner från ett stort porträtt på skottet bakom soffan och övervakade allt som försiggick därinne. Hans ögon tycktes följa varje rörelse man företog sig. Inte lönt att fuska med jobbet där inte.

Byssan var otroligt liten och trång. Kocken och jag fick oftast turas om att uträtta våra sysslor där. Det enda kylskåpet ombord var gasdrivet och stod i ett plåtskåp monterat utomhus mot däckshuset. Lyckligtvis blev sommaren 1959 fantastisk varm och solig. En del av mina sysslor, t.ex. att diska och att hjälpa kocken skala potatis och rotfrukter m.m., kunde jag därför mestadels utföra på däck. I övrigt bestod sysslorna av att koka kaffe och förbereda frukosten, som på vardagar skulle vara färdig senast kl. 6.30. Vidare skulle jag vid varje måltid, duka, ställa

fram maten och duka av efteråt. När vi inte låg i hemmahamnen, Göteborg, var även söndagar arbetsdagar för oss i köket. Enda skillnaden var att frukosten serverades senare. I arbetet ingick också att städa i befälsmässen och salongen samt att städa i bädda sängarna i befälens hytter. Det sistnämnda var de dock hyggliga nog att göra själva. Kafferasterna och måltiderna efter frukost var, som jag minns det, på följande tider: Kaffe kl. 09.00, lunch 11.00, kaffe igen 14.00 och middag 16.30. Då vi inte låg i hemmahamnen var det middag kl. 17.00. Sedan tillkom kvällsmacka med te och/eller choklad vid 21-tiden, vilket föll på min lott att ordna.

De två motormännen turades om varannan dag med att stiga upp först på morgonen. Den av dem som hade morgonvakten hade till uppgift att få upp trycket i ångpannan så att fartyget var klart för avgång efter frukost. Senast kl. 05.30 skulle jag purras för att hjälpa till att få igång den koks- /koleldade spisen i byssan och att hinna förbereda frukosten. Denna procedur inleddes med att motormannen hämtade en skyffel med glödande kol ur eldstaden under ångmaskinens panna. Men först fick jag ta bort den största plattan i spisen för att hela hans manöver skulle fungera. Sedan var det lite av ett vågstycke för honom att med skyffeln i ena handen klättra uppför lejdaren i maskinrummet och därefter hålla dem i spisen utan att spilla. De övriga i besättningen började sin arbetsdag kl. 07.00.

Den sommaren blev känd som en av de värsta getingsomrarna i mannaminne. Långt ute till havs ofredade de oss. Självt blev jag något av en expert på att med handduk slå ner dem i flykten. De blev då omtumlade och kunde lätt trampas ihjäl.

Måndagen den 13 juli kl. 07.00 bar det av norrut på olika uppdrag längs

Tjänstefartyget Göteborg vid kaj i Göteborg

Hallandskusten, som tillsammans med Bohuskusten tillhörde Västra Lotsdistriktet. Vad dessa uppdrag bestod av minns jag inte. Jag hade nog med att komma in i mina egna rutiner och sysslor ombord. Det jag kan minnas är att vi gjorde ett besök vid Hallands Väderö samt tillbringade en natt i vardera Halmstad, Falkenberg och Varberg innan vi lördagen därpå anlände till Göteborg. Dessa platser i Halland var nya för mig och spännande att besöka. Lördag var arbetsdag till kl. 13.00 på den tiden.

Och nu till den bristfälliga punkten i kockens introduktion. Han informerade mig inte om vad jag lämpligen kunde eller fick göra på de håltimmar som uppstod mellan måltiderna, t.ex. att lägga mig och sova om jag var trött. Redan efter några få dagar kände jag en tilltagande trötthet men tyckte det var pinsamt att fråga om det var okej att lägga sig eftersom jag inte lagt märke till att någon annan gjorde det. Så jag försökte hårdta ut. En eftermiddag i slutet av veckan höll det inte längre. Efter 2-kaffet smög jag mig ner i skansen, ställde väckarklockan på 16.15 samt lade mig i kojen och somnade.

Lyckat fiskafänge av kocken Gösta Karlsson

Jag vaknade av att någon bryskt puttade på mig. Det var kocken.

- Har du tänkt att jag även skall göra ditt jobb till middagen idag, undrade han. Klockan var tjugo minuter i fem. Jag hade sovit så djupt att jag inte hört klockan ringa. Dubbelt pinsamt! Men det hela redde ut sig och i fortsättningen såg jag till att få tillräckligt med sömn.

Väl i Göteborg hälsade jag på min pappa och farbror på tjänstfartyget Göteborg, som låg i docka på Eriksbergs varv. Där hjälpte de till med underhållsarbetet på fartyget.

Redan på måndag morgon bar det iväg igen. Den här gången uppåt Bohuskusten. Uppdraget var att bättra på målningen på olika sjömärken i farlederna ända upp mot Koster. På eftermiddagarna gick vi i hamn på flera olika platser som jag aldrig varit på tidigare t.ex. Marstrand, Lysekil, Kärringön och Fjällbacka för att nämna några. Då vi låg i Fjällbacka blev det på kvällen dragspelsmusik och dans på bryggan alldeles intill kajen där vi låg. En mycket trevlig upplevelse.

En vecka in i augusti återvände vi till Göteborg för att flytta över en del av

besättningen inklusive mig själv och Rolf till tjänstefartyget Göteborg, som nu var åtgärdat och klart. Några skulle gå på semester och andra kom tillbaka från den. Bland de sistnämnda var kocken Gösta Karlsson, som nu blev min chef. Pappa och Jens hade redan åkt hem. Deras sommarjobb var över. Mitt eget och Rolfs varade till slutet av augusti. På "Göteborg" var alla utrymmen betydligt större jämfört med motsvarande på Virgo förutom salongen som var mindre och inte lika vräkig. Dessutom hade manskapet tvåmanshytter och egen mäss. Virgos vidare öden känner jag inte till. Efter att ha återlämnats till Malmö blev hon kanske skrotad.

På måndag morgon den 11 augusti kastade vi loss och begav oss återigen uppåt Bohuskusten. Denna gång gällde det att byta gastuber på vissa ljud- och ljusbojar samt att byta ett antal utsjöprickar. Slutligen skulle även gränsbo-

Byte av gastuber på Sänkbergsbojen.

I hålen på bilden sänks gastuberna ner.

Fr. v. Olof (Olle) Karlsson, Gösta Nilsson och Tryggve ??

Byte av gränsbojarna mot Norge. Dessa finns numera inte kvar. Fr. v. Rolf Haraldsson, NN och Lennart Ekström.

jarna mot Norge bytas och de som blivit utbytta läggs upp på Vattenholmen.

Det första jag lade märke till vid avfärden var vilket oväsen det var i maskinrummet. Virgos ångmaskin kunde knappt höras men den här maskinen lät öronbedövande. Maskinpersonalen var tvungen att ständigt bära hörselskydd under arbetet.

Så en dag i mitten av augusti, en fredag tror jag det var, nådde vi på eftermiddagen mina hemtrakter. Vi lade till vid Vattenholmen. Rolf och jag fick permission till nästa morgon kl. 7.00 för att kunna övernatta hemma. En besättningsman skjutsade oss över till Resö med fartygets arbetsbåt. Mina föräldrar blev glatt överraskade då jag dök upp. Mamma hade kommit hem från sjukhuset och verkade må bra. På kvällen följde jag med en kompis till Hamnsundet. Där skulle det bli dans på "Kopprabryggan", d.v.s. Konsumaffärens stora brygga. Det blev en varm, stilla och lugn kväll med ganska mycket folk närvarande. Besättningen på "Göteborg" hade lagt märke

till musiken och dansen. En del av dem kom därför över till Resö och deltog.

Senare på kvällen blev det ganska mörkt. Då fick Rolf en "lysande" idé. Han skulle överraska danspubliken genom att spela dragspel i mörkret från sjösidan. I vilket syfte blev aldrig klarlagt. Kanske ville han bara käcka sig eller imponera på någon tjej. Han tog därför "si snäcka" ("sin snipa" på svenska) och sitt dragspel och körde sakta ut ur hamnen mot kopprabryggan. När han närmade sig densamma "skalkade han rorkulten", tog upp dragspelet, satte sig på förtoften med ryggen mot fören och började spela. Vad han inte märkte var att en annan snipa strax innan hade lagt ut från kopprabryggan med passagerare som skulle ut till Lindö. Det hela fick till följd att båten till Lindö blev rammad på mitten och att Rolf föll baklänges med dragspelet över sig. För Rolfs del gick det bra men för hans snipa sämre. Den började ta in vatten. Lindöborna och deras båt klarade sig utan skador. De fick skyndsamt bogsera in Rolfs båt till hamnen. Flera personer skyndade till och hjälpte honom dra upp den på den dåvarande stranden.

Stackars "pojke"! Inte nog med att olyckan kostade honom besvär och förmodligen pengar. Dagen efter hade han även fullt sjå med att värja sig mot alla gliringar från sina arbetskamrater ombord. I kamratlig anda dock, men ändå.

På återfärden mot Göteborg fick jag erbjudande om att få fortsätta min anställning ombord. Min föregångare hade meddelat att han fått annat jobb och tänkte sluta. Jag tackade ja i förhoppning om att så småningom få jobba på däck, vilket var möjligt från 16 års ålder. Tyvärr kom mina förhoppningar på skam p. g. a. att synen var för dålig. Jag blev dock kvar på båten i drygt tre och ett halvt år. Men det är, som man brukar säga, en helt annan historia.

Gran

... en av Sveriges längst ut belägna fyrplatser

Alf & Barbro Jacobsson, Holmbacka i slutet av augusti 2015

Fyrmästare Erik Wiktor Englund med hustrun Amanda.

Ivar var fyra år gammal. Han var ute och lekte med sin bror Erik. Erik var tre år gammal. Storasyster Ester var satt att se efter sina bröder så att de inte skulle förirra sig ut på isarna. Ester var sex år gammal. Mamma Amanda var inne och ammade lillasyster Astrid som var nyfödd. Pappa Erik Wiktor skötte rapporteringen. Direktören kunde komma när som helst och det gällde att ha uppgifterna i ordning.

Året var 1910 i november månad.

Ivar och Erik tyckte det var roligt att kliva mellan kullerstenarna. Det finns gott om dem på Gran. Så föll Ivar mellan stenarna. Det gjorde oerhört ont i vänster arm. Ester sprang in och hämtade pappa och mamma. De såg genast att det här inte var något de kunde göra något åt. Det behövdes läkarhjälp. De försökte lägga ut båten, men misslyckades då isen varken bar eller brast. Pappa Erik Wiktor blossade med nödraketer. På land i Sörfjärden såg man att familjen på Gran behövde hjälp. Man försökte även här att lägga ut en båt, men misslyckades. Ivars arm fick växa ihop så gott den kunde. "Det gjorde väldigt ont länge", sa han själv. "men till slut slutade den värka. Då såg armen konstig ut. Armen hade fastnat i 45 graders vinkel. Det fanns två armbågskulor och överarmen var böjd. Alla muskler ovan armbågen hade tynat bort". "Men", sa min pappa Ivar, "jag kunde ändå göra det som alla andra pojkar kunde och jag kan inte minnas att jag blev retard i skolan i Sörfjärden för min arm".

Ivar hann att gå första klass i Sörfjärden. "Masugn" står det i betygsboken att skolan hette. Tydligt fanns en sådan i Sörfjärden. Ester och Ivar bodde hos morföräldrarna under terminerna. 1915 flyttade familjen till Örskär.

Så länge jag hade önskat att få se hur det såg ut på Gran och så glad jag blev då sonen Alf föreslog att vi skulle försöka ta oss dit. Vi nämnde det för kusin Lars-Åke Lodén, bosatt i Hölick utanför Hudiksvall. "Jag har inte heller varit där" sa han "och skulle gärna vilja åka dit". Lars-Åke hörde sig för och visst gick det att ordna. Vi beslöt att åka under Internationella fyrdagen.

Den 14 augusti bilade Alf och jag söderut till Hölick. Där övernattade vi hos Lars-Åke. Hölick är en mycket fin gammal fiskeby med tätliggande små stugor. Flera är bebodda året runt.

Morgonen därpå åkte vi mot Sörfjärden. Där mötte Karl-Rune Lindgren upp. Han hade lovat skjutsa oss ut till

Hamnen på Gran

Gran om vädret tillät och dessutom vara vår guide. Visst tillät vädret. En sådan tur vi hade. Det var strålande solsken och endast svag vind. Rapporten lovade fyra sekundmeter på morgonen och två på eftermiddagen.

Vi färdades i Karl-Runes fina båt medan han styrde med van hand genom vågorna. En del vågor var det dock. Långt där ute såg vi Gran som kom oss allt närmare. Vi rundade ön då hamnen finns på den ostliga sidan. Färden ut tog trettiofem minuter och där var hamnen. Vågbrytaren bestod av en betydande mängd sprängsten och innanför en påkostad och fin kaj. Några stugor låg i strandkanten privatägda kanske.

Så vandrade vi upp på ön under Karl-Runes ledning och det blev genast klart, det som står i den lilla skrift jag har som heter Våra Fyror och är från 1944. *"Inga vägar utan landgångar äro lagda över den stora mängd kullersten som finns på skäret."*

Vi vandrade på landgångarna upp och ut på den norra delen. Ön är naturskyddsområde. För några år sedan kom en stor storm och välte omkull en god del av granskogen som finns på ön. Då man ju inte får forsla bort träden låg de nu strax vid sidan av stigen avtorkade och fula. Vi gjorde oss kvitt packningen vid en stuga som gick att hyra om man önskade och fortsatte ut på klipporna och landgån-

Landgångarna över kullerstensfälten

garna. Så vackert med de kala klipporna som skimrade i solskenet, ljungen som blommade i skrevorna och däremellan den täta gröna mattan av något jag inte vet namnet på. Ute i havet i de skimrande vågorna massor, massor av grisslor och tordmular och där på en klippa sälar som njöt i solskenet. För dagen var de två men kunde vara många fler sa Karl-Rune. Vi njöt av synen länge och vände sedan tillbaka för att hämta packningen.

Vi gick mot fyren och fyrhusen och där nere vid stranden fanns tvättstugan. Det måste ha varit tungt att släpa tvätten upp och ner hit. Här låg också en av de små vagnar rostig och dan som man använde för att på räls dra gasflaskorna upp till fyren då den tiden var.

Så var vi uppe i fyren. Den visade sig vara en mycket enkel stålkonstruktion, men blinkar ändå ännu. Av den gamla

Vagnen som användes för att på en räls dra upp gasflaskorna på till fyren.

Fyrbostaden med den nya sackverksfyren och fundamentet till den gamla uppe på taket. Vinbärsbusken på knuten, hade farmor planterat den?

fyren som var ihopbyggd med bostadshuset fanns endast fundamentet kvar på taket. Bostadshuset var utbyggt förstod vi. Då farfar med familj bodde här bestod bostaden av två rum och kök och så hade vinterbiträdet ett kök. Inga bekvämligheter fanns och vatten hämtades 200 meter bort. Bostadshuset var nu i ganska bedrövligt skick. Ledsamt då det här vore ett underbart sommarviste.

Var bröt pappa armen? Ja det kunde ha varit var som helst då antalet stenar är oändligt och där vid knuten minsann en röd vinbärsbuske, knotig och väderpinad men ännu med vinbär. Kanske planterade farmor den, kanske inte.

Vi åt en god lunch som Lars-Åke ordnat, njöt i solskenet, berättade vad vi visste för Karl-Rune och försökte sätta oss in i hur det var att bo här. På Lungö och på Agö, där familjen tidigare bott, där kunde man ha djur, men här fanns ju inte

en chans. Det fanns inget foder att få tag på. Hur löste man mjölk åt barnen? Jag önskar min farmor levte så vi kunnat fråga. Varför bodde de då här? Jo det var ett steg i karriären. Här blev farfar fyrmästare. I sex år bodde de på Gran.

Vi bröt upp och gick ner mot båten och minsann där var källan med klart och fint vatten. Strax vid hamnen upptäckte vi ett före detta planteringsland. Kanske var det här som på andra ställen att man burit med sig en hink jord var gång man var i land. Tänk så värdefullt att få litet färsk potatis. Färorna syntes ännu.

Återfärden gick även den i strålände solsken medan vi såg Gran bli allt mindre bakom oss. I Sörfjärden tackade vi vår guide för en minnesrik resa som motsvarade allt vi hoppats på. Så skildes vi åt sedan vi inhandlat goda fiskinläggningar i den lilla boden.

Fyrresan till Åland den 4-7 juni 2015

Del 2 (del 1 se Blänket 2015:4)

Hildburg Berglund

(Dag 3) Märket – Högstens båk - Sälskär

Märkets fyrplats. Ön som är delad mellan Sverige och Finland Foto: Hildburg Berglund

(Dag 3) Märket

Det här är verkligen omväxlingarnas fyrresa. Dagen börjar med gemensam bilfärd till Kärlingsund, där båtarna väntar på att ta oss till Märket. Vädret har under natten slagit om till regnskurar och rejält blåsigt (syd 8-15 m/sek).

Vi passerar Signilskär så nära att vi ser husen. Tanken svindlar när man tänker på vilka historiska vatten vi färdas i. Postvägen från Sverige över Ålands hav sedan Gustav Vasas tid, finska kriget 1808-1809 då Finland blev en del av Ryssland, då stationerna för den optiska telegrafan på Signilskär och Eckero brändes och då statsgränsen drogs genom Märket. Det var då Märket blev unikt – det är världens minsta havsomflutna ö som delas av en nationsgräns.

Nu ser vi Märkets fyr. I dagens väder är det lätt att förstå att den låga klippön, 350 meter lång och 150 meter bred, kunde vara svår att sikta från farleden strax intill och ledde till många grundstötningar. För att undvika Märket höll många fartyg för långt västvärt – och gick då på grund där i stället.

För att hjälpa sjöfarten restes 1862 en grov järnmast på ön, men egentligen behövdes en fyr. Att överhuvudtaget bygga något på denna stormpiskade klippö var förstås oerhört svårt. Klartecken att starta ett fyrbygge gavs 1885, och på våren satte man igång. Men i maj kom en våldsamt storm. Fyrbyggarna hann inte evakuera. De klarade livhanken genom att hoppa i sin båt och med talja hala sig upp elva meter i järnmasten medan vågorna sköljde in över ön. Stormen och havet tog

Märket, svensk-finska gränsmarkeringen.

Foto: Hildburg Berglund

det mesta av byggnadsmaterialet som de mödosamt lyckats få iland. Men arbetet fortsatte, och den 10 november 1885 premiärblinkade fyren på toppen av det polkagrisrandiga huset. Sannerligen en beundransvärd bedrift!

Vi fick veta att vid nordliga vindar kan 12 m höga vågor slå över 25 m högt mot fyrbyggnaden. Eftersom det är så djupt på nordsidan blir det tvärsnitt när Bottenhavets vågor träffar klippan.

Märkets fyrpersonal på fem man hade också ett tufft liv. De skulle egentligen tjänstgöra i två veckor och sen vara hemma lika länge. Men jobbpassen kunde förlängas till månader när hårt väder hindrade avlösarna från att komma iland på ön. Tur att det fanns både nödproviant och bibliotek. Märket var den sista bemannade fyren i åländska vatten. Bemanningen upphörde 1976 när fyren automatiserades. Numera är Märket ett paradiset för sälar, sjöfåglar – och radioamatörer! De snåriga gränsförhållandena

har nämligen gjort ön till ett eget "land" i amatörradiosammanhang.

Vi lägger till mot berget på Märkets norrsida där medlemmar ur Finlands Fyrsällskap hälsar oss välkomna. Finlands Fyrsällskap påbörjade restaureringen av Märket sommaren 2007 och har under somrarna frivilliga fyrvaktare på Märket som under en vecka rustar fyren och fyrplatsen. De har gjort – och gör – ett imponerande arbete.

Vi får en fin guidning runt Märket trots blåst och regn. Vi tittar i maskinhall och verkstadsutrymmen, på vindkraft och solceller och på altanen som ska byggas utanför den nybyggda bastun. Självfallet prövar vi att stå med ett ben i vardera Finland och Sverige. Och fascineras av den zickzackade gränslinjen över Märket som gör att man kan stå på Sveriges östligaste del och ha Finland i väst! Besöket här är verkligen ett trevligt sätt att fira 6 juni.

Och vilken lyx att sen komma in i fyrhuset och bli serverad varm lunch i

Högstens båk. Foto: Hildburg Berglund

fyrvaktarbostaden, Yvones goda matiga pajer och kaffe med chokladtårta. Och så mera guidning och klättring upp i fyren. Vi får också möjlighet att handla "Rädda Märket"-produkter och prata mer med fyrvaktarna. Alldeles för fort är det så dags att tacka för oss för att åka vidare.

Högstens båk

I ökande vind går färden vidare åt nordost mot Högstens vackra röda båk. Den första båken uppfördes redan 1740 men förstördes under finska kriget. Nuvarande båk uppfördes 1845 och renoverades 1981.

Trots blåst och hala klippor får vi en fin promenad upp till båken. Det är gott om sjöfågel och vi ser ett havsörnsbo, innan vi tittar in i båken.

Sälskär

Vi fortsätter i frisk vind mot Sälskär. När vi närmar oss ön får vi sällskap av en flock nyfikna tordmular som cirklar runt båtarna. Våra duktiga skeppare träcklar sig säkert fram bland grynnorna så vi kan komma iland och gå upp till fyren.

Håkan berättar intressant om fyrens historia, bland annat om gravkammaren för omkomna från trupptransportfartyget Fogel Phoenix som förläste 1742. Sen är det frivilligt att gå upp i fyren. Många steg är det, men vidunderlig utsikt och man skymtar Högstens båk mot horisonten.

Sälskärs fyr är en vacker byggnad. Den är byggd med tegel från den söndersprängda fästningen i Bomarsund, vitrappad och står på en granitsockel. Det röda taket är av koppar. I sin bok om Sälskär skriver Bengt Häger: *"Det anses än idag att fyren på Sälskär blev en av Östersjöns vackraste fyrar – hög, slank och ljus mot Bottenhavets himmel"*. När fyren stod klar 1868 var det den ljusstarkaste i Finland. 1949 automatiserades Sälskärs fyr, som den första fyren i Finland. Då lämnade fyrvaktarna skäret och fyren blev obemannad. Husen flyttades till fasta Åland men grunderna finns kvar. Kvar finns också en ladugård, som gjorts om till en beboelig stuga.

Nära fyren finns en stor stenhäll som är en dimsten, eller dundersten. Dimstenar har haft stor betydelse som navigationshjälpmedel vid dimma innan dagens moderna verktyg. Visste man att folk var på väg mot skäret och dimman slöt tätt ute på havet kunde man genom att mullra med dimstenen hjälpa dem navigera efter ljudet. Man rullar en fotbollsstor sten på den stora stenhällen som i sin tur står på några mindre stenar, vilket ger god resonans mellan hällen och berget och ett muller som hörs långt över fjärden.

Vi fortsätter vår vandring över skäret medan Håkan berättar kunnigt om dess historia och särart. Sälskär har en yta på några hektar och var tidigare bas för säljägare. Naturen är slående vacker med endast låg vegetation. Idag finns ingen befolkning här, men när fyren var bemannad fanns ett litet fyrsamhälle. Här bodde en fyrmästare och tre fyrvaktare

Sälkärs fyr

Foto: Hans Sundberg

med sina familjer. De livnärde sig på fiske och hade även grisar och kor.

När vi tittar på den gamla ladugården som gjorts om till stuga ser vi ett havsörnsbo. Och ovanför våra huvuden svävar plötsligt havsörnsparret på utbredda vingar i den starka vinden – fantastiskt.

Vid den gamla hamnen, som idag är mer en antydning till vik, finns några fiskarbodar med mycket gamla anor. Bodarna är byggda av sten och användes till att förvara salt i så att de fiskare som kom till Sälkärs kunde salta in fisk och säl medan de låg ute till havs.

Vi tittar också på ett gigantiskt brunnslock av sten, c:a 3x3 m och 30 cm tjockt, som släpats hit från sin ursprungliga plats c:a 150 m bort. Man kan följa de hål som gjorts i berget för att kunna fästa taljor att dra stenen med. Vilket slit, vilken prestation!

När vi lämnar Sälkärs följer tordmularna oss en bit på väg. De är så fina när de kommer "svirrande".

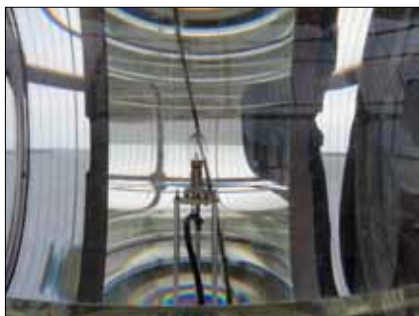
Det som återstår av dagens program är middag på Bodegan i Käringsund. Trodde vi. Bäst som vi susar fram mellan kobbar och skär kommer en lång gir, och vi är framme – i båthuset till gästhuset Långöjen. Vi får en rundtur, jättemysigt och fantastisk utsikt. Och sen, ja sen blir det Käringsund och middag på Bodegan innan vi bilar tillbaka till Mariehamn. Se det var en upplevelsedag som hette duga!

(Dag 4)

Med tanke på vädrets ombytliga makter var lördagen den 7 juni inlagd som reservdag. Håkan Lindberg, denne fantastiske man som i tre dagar kunnigt guidat oss runt i fyrarnas gränsland tillsammans med sina lika fantastiska vänner, förnekade sig inte heller denna dag utan erbjöd sig att guida oss genom Ålands sjöfartsmuseum.

Sjöfartsmuseet återinvigdes den 26 april 2012 efter att ha varit stängt för en stor om- och tillbyggnad sedan november 2009. Museet är verkligen värt (minst) ett besök! Och att gå där med Håkan som generöst delade med sig av sina gedigna kunskaper och personliga erfarenheter gav besöket ett alldeles extra djup.

En värdig avslutning på en helt fantastisk och unik fyrresa!

En blick in i lanterninen på Sälkärs fyr.

Foto: Hans Sundberg

Faktaruta

Fyr / Båk	Byggnadsår	Höjd över havet	Höjd över marken	Byggmaterial
Bogskär	1882 och 1922	27,6 m	-	Granit, stål och betong Arkitekt Nils von Heidenstam
Bogskärs båk	1861	16,8 m	7,7 m	Granit och grova järnbultar
Flöjtan	1953	26 m	22 m	Stål och betong
Högstens båk	1845	26,5 m	15,9 m	Trä
Kobba klintar	1862-63 2012		12 m	Ursprungliga båken revs 1954. Rekonstruerad 2012
Ledskärs båk	1848	17,4 m	10,6 m	Granit
Lågskär	1920	43,3 m	33 m	Armerad betong
Marhällan (Skvatthällan)	1938	14,6 m	-	Armerad betong
Märket	1885	16,8 m	14,3 m	Granit och tegel Arkitekt Georg Schreck
Nyhamn	1958	42 m	34,5 m	Armerad betong
Rödhamn (se Ledskärs båk)				
Sälskär	1868	44,5 m	30,8 m	Granit och tegel Arkitekt Axel Hampus Dahlström

Unika egenskaper hos fyrrar vi besökte under fyrresan 4-7 juni 2015:

- **Sälskär** var den första fyren i Finland som automatiserades, 1949.
- **Märket** var den sista fyren som var bemannad i Ålands skärgård, automatiserades 1976.
- **Märket** mitt i Ålands hav är världens minsta havsomflutna ö som delas av en nationsgräns. Här på Sveriges östligaste del ligger Finland åt väster.
- **Bogskär** är Finlands sydligaste kobbe.
- **Flöjtan** är Finlands yttersta utpost mot Sverige i riktning västsydväst.
- **Rödhamns radiofyr** är troligen den enda i Finland med bevarad originalteknik från 1930-talet.

Källa: Håkan Lindbergs faktablad, Kobba Klintars vänner rf.

Fyren i Puerto de Sóller

Nina von Platen och Ulf Wade A:son

Fyrälskare som besöker Mallorca har ett gyllene tillfälle att göra utflykter till öns fascinerande och vackert belägna fyror.

Ulla och Esbjörn Hillberg hade en artikel i Blänket 2014 från intressanta fyrbesök på Mallorca. Imponerande att de lyckades med att få besöka Porto Pi i Palma som är en av världens äldsta fyror. Fyren står nämligen på militärt område och ingen släpps in utan speciellt tillstånd. Vi fick nöja oss med att beskåda den ståtliga fyren från köpcentret i Porto Pi som duger bra när man inte kommer in på området.

Den mest välbesökta fyren på Mallorca är nog Formentor som ligger uppe på öns nordspets. Hit kan man ta sig med bil ända fram till fyrområdet. Visserligen är det en smal och ganska kurvig väg sista biten, men som alltid gäller det ju att ta det lugnt och försiktigt på vägen.

Ett annat besöksmål som rekommenderas är den lilla charmiga fiskebyn

Puerto de Sóller på öns västkust, där fyren står vackert belägen i hamninloppet. Dit kan man åka med bil eller buss men i vårt fall valde vi tåg och spårvagn. Tågbanan som är drygt etthundra år gammal användes förr till transport av frukt och oliver, men numera endast för turism. Tåget utgår från Plaza de Espana i Palma och tar sig sakta fram på en smalspårig järnväg genom områden med olivlundar och odlingar av citron och apelsin. En vacker och avkopplande tågresor till staden Sóller.

Vid framkomsten till stadens tågstation får man inte missa Miro och Picasos utställningar, som finns på bottenvåningen i stationshuset

Alldeles intill tågstationen i Sóller fortsätter resan med spårvagn till Puerto de Sóller. Efter ett besök vid fyren kunde vi njuta av en härlig lunch på en av hamnens trevliga restauranger. En spännande meny med rikligt urval av havets frukter.

Vänta Litet – ett fyrbesök

Lennart von Post

Storholmens fyr på Härnöns sydspets.

Ett av barnbarnen till nuvarande "fyrvaktarfamiljerna" på Lungö fyrplats, Rasmus von Post, hade under två somrar förundrats över blinkandet från en fyr långt ute i Bottenhavet. Dagtid syns den som en liten svart pinne på horisonten från fyrplatsen. Avståndet mellan fyrarna är 10,3 Nm (19 km). Namnet Vänta Litet har nog också gjort den extra intressant.

Sista veckan före skolstarten kom sommarens högtryck och soligaste vecka. Rasmus skulle få sin önskan uppfyllt. Storasyster Ronja, mormor och morfar skulle följa med. För att göra resan mer omväxlande beslutade morfar att ta farleden söderut innanför Härnön. Den går genom norra hamnbassängen, Östra Kanalen och Södra Sundet som är kantat av villor och sommarställen. Det är en tur på c:a 5 Nm.

Fyren Storholmen på Härnöns sydspets rundades vid 11-tiden. Den fyren skulle släckas av Sjöfartsverket för några år sedan, men övertogs av Härnösands Kommun, som sköter den idag. Havet var en spegel och långt där ute låg en vit vägg med dimma. Avståndet från Storholmen

till Vänta Litet fyr är 10,5 Nm. Vänta Litet syns inte på detta avstånd från båt-nivån så kursen, 110 grader, sattes med hjälp av GPS:en. Efter c:a 20 minuters resa var vi så nära den vita "dimväggen" att motorn stängdes av och fikaväskan togs fram. Plötsligt fick barnen syn på en stor säl som betraktade oss på behörigt avstånd. Sälén dök och snart blev det en liten tävlan om att se den igen på ett annat ställe. Några skarvar passerade också ut och in genom "dimväggen". Plötsligt säger Ronja: "Vad är det där för konstig svart spets" och pekar mot dimman.

Motorn startas igen och "spetsen" placeras i körriktningen (pulpitcentrum). Efter c:a 8 minuter är vi framme vid Fyren och i samma stund lättar hela dimbanken. Så ligger vi där med 360 grader spegelblankt hav. Endast rester av vår båts vågor kan anas. I öster himmeln vid horisonten, i väster Höga Kusten, som ser ganska låg ut i detta perspektiv. Det enda klara märket i väster är vår egen fyr Lungö som lyset vit i solskenet. Efter lite fotografering sätts den nya kursen mot Lungö som nås efter 30 minuter. Ungdomarna kastar pil och mormor ordnar middag. Innan solnedgången återvändande vi i en svag sjöbris till hamnplatsen i Härnösand och konstaterar att detta blev sommarens finaste dag.

Vänta Litet – så fick den sitt namn

Många liksom jag har undrat vad det underliga namnet kommit ifrån. Var det ett missförstånd mellan tjänstemän eller var det så att fiskare väntade här på sina lagda nät? Fakta har jag fått från seglarvänner och genom egen efterforskning.

Kassunfyren Vänta Litet med Höga Kusten i bakgrunden.

En karta över grundet med djupsiffror angivna i aln finns, efter s.k. stjärnlodning utförd 1821. Grundet ritades in först 1840 efter det att grundflaket i juli samma år undersökts av Flottans övningsfartyg, **briggen Vänta Litet**. Fartygschefen anhöll hos sina överordnade att det då namnlösa grundet skulle uppkallas efter hans fartyg vilket också beviljades.

Vid forskning om briggen framkom att Vänta Litet redan 1809 hade besökt Härnösand i samband med operationer mot Ryssland i Bottenviken och Bottenhavet.

Grundet Vänta Litets första lysboj inklusive en reservboj levererades den 18 september 1908. Lysbojen lades ut och togs upp för varje seglingssäsong. Detta arbete och påfyllning av fotogen sköttes i början av lotsarna på Härnö lotsstation. Lysbojen ersattes 1972 av en i Jävre-Sandholmen gjuten kassunfyra som är 20 m hög och som står på 6 m:s djup c:a 1 Nm nordost om den grundaste delen som anges till 4 m:s djup.

Rasmus, mormor Lisbeth och Ronja von Post med Vänta Litet i bakgrunden.

Japansk fyrsafari

Per Sjöblom

Hela gruppen Japan Lighthouse Lovers samlade nedanför fyren Kannonzaki. Observera de klädsamma huvudbonaderna.

Det hela började med att en riktigt god vän fick jobb i Tokyo. Han flyttade dit och bosatte sig där. Visserligen med en fot kvar i den gamla världen men ändå bor han faktiskt där. Och när vi då och då träffades här hemma, berättade han märkliga historier om detta land och dess invånare. Berättelserna gjorde oss nyfikna och när ska man åka till Japan om inte när en av ens bästa vänner redan bott in sig, vet vart och hur man ska vända sig och dessutom har plats för gäster i sin bostad? Avresan sattes till 26 mars.

Uppladdningen

Böcker om att resa i Japan införskaffades. Här läste hustrun Lilian och jag på om tempel, körsbärsblomning, japanska bad, Shinkansen-tåg som kan gå 320 km i timmen och mycket annat.

Av den gode vännen fick vi veta att japaner i allmänhet är artiga och vänliga men skeptiska mot västerlänningar och svåra att komma inpå livet. Lät inte så kul men sådant har vi ju hört om oss svenskar också. Och vi förstår att det kan vara väldigt olika med den saken. Det beror alltså mer på personlighet än på var ens vaggastätt.

Hur då göra för att komma närmare några japaner? Medlemskap i förening är ju ett välkänt sätt att träffa nya vänner. Intressen och familjens medlemskap i olika organisationer inventerades och kokades ner till korta listan. Här kom Svenska Fyrsällskapet att spela en nyckelroll. Vem fråga om inte föreningens ordförande som har ett mångårigt, väldokumenterat och vittförgrenat nätverk över hela världen? Sagt och gjort: ett telefonsamtal till Esbjörn Hillberg som lovade leta i gömmorna efter någon att kontakta i Japan.

Kontakt etableras

Efter några dagar dök det upp en skriftväxling från 2008 med namnet på en man, Yoshi Yamaguchi, aktiv i något så välklingande som Japan Lighthouse Lovers. Nu var bara frågan om han var vid liv, hade kvar sin mejladress, fortfarande var intresserad av fyrar, någorlunda språkkunnig och därtill inte sjukligt misstänksam mot icke-japaner.

Ett kortfattat mejl författades där jag berättade att vi planerade att resa till Japan och att vi fått hans namn från vårt svenska fyrsällskap. En försynt fråga ställdes om det möjligen skulle kunna vara görligt att få se någon japansk fyr. Ett örike som detta har ju lång kust och borde ju i rimlighetens namn ha en mängd intressanta fyrar att bese.

Svar kom efter en vecka. Vi var så välkomna till Japan och visst gick det att ordna med besök på fyrar. Hur många ville vi se i Tokyo-området? Skulle det inte vara intressant att se några i andra änden av landet också nu när vi ändå rest så långt som från Sverige? Här fanns oanade möjligheter att borra sig ner i japansk fyrehistoria på en tvåveckors vistelse. Vi beslöt snabbt att det nog skulle vara bättre med en koncentrerad dag än att få vår hela resa bokad med tider och platser vi knappt hört talas om.

Yoshi lovade försöka sy ihop en tur för oss, förhörde sig om lämplig dag och satte igång med sina förberedelser. Dessa utmynnade i att han och några vänner i föreningen gärna tog oss med på en fyrsafari längs västra kusten i Tokyobukten söder om Yokohama. Han lovade också att hämta upp oss där vi bodde och återbörda oss efter dagens slut.

Förberedelser

Här hemma läste vi på mer om japansk kultur och hur man uppför sig socialt.

En Kannonzaki-skönhet är en skönhet även om en tänd skönhet är än skönare.

Förstod bland annat att det där med presenter är något som man bara inte får missa om man inte ska leva upp till myten om den västerländske barbaren. Sålunda införskaffades ett antal kepsar, kortlekar och bokmärken från Fyrsällskapet. Och som kronan på verket Magnus Rietz fina bok *Swedish Lighthouses*.

Resan till Japan är lång men gick bra. Lilian och jag installerade oss i Tokyo, besåg tempel och fascinerades av japanernas fascination för körsbärsblomningen. En färd upp i bergen gav oss möjlighet att bo på Ryokan, ett japanskt värdshus med Onsen, bad i heta källor. Och sedan tillbaka till Tokyo och den förestående dagen med fyrbesök.

Den stora dagen

Yoshi hämtade oss med bil på morgonen. Hans engelska visade sig vara alldeles utmärkt eftersom han bott och arbetat i USA. Hans vänner i sällskapet var i åldern 18 till 72 år, hade varierande språkkunskaper, var mycket vänliga och klart nyfikna på oss svenskar som rest så långt för att träffa likasinnade fyrentusiaster. Efter några timmes bilresa – Tokyo är en mycket stor stad – kom vi fram till hamnstaden Yokohama. Vi såg bland annat ubåtar och

Tomyodo är en riktigt traditionell japansk fyr.

andra örlogsfartyg som tydligen var stationerade här av den amerikanska flottan. Här strålade vi också samman med ytterligare fyrekamrater och nu var vi plötsligt inte mindre än nio personer. Och med grupper är det ju så att man vill tydliggöra samhörigheten, varför alla ikläddes de medförda svenska fyrkepsarna. Otroligt stiltig.

Ytterligare en timme i bil så var det dags för den första fyren, **Kannonzaki**. Den byggdes år 1869 och var en av åtta fyrar som byggdes för att underlätta för den internationella sjöfarten i linje med det Anglo-Japanska vänskaps- och handelsfördraget. Första fyren byggdes av tegel. Den visade sig dock inte vara tillräckligt stabil och vid en jordbävning 1922 förstördes den helt. Då byggdes ett nytt fyrhus i armerad betong, vilket blott ett halvår senare skadades svårt i den mycket kraftiga jordbävningen Kanto 1923 med magnituden 7,9. Och det är denna ombyggda fyr som vi nu fick möjlighet att besöka.

Det är en 19 meter hög byggnad i vit betong med ljuskällan 56 meter ovan havsytans nivå. Ett litet museum finns i markplanet och där visas olika ljuskällor och annan teknik. Att det var svensken

Gustaf Daléns uppfinning med solventilen var dock en nyhet för våra japanska värdar.

Japansk lunch

Sedan var det dags för lunch och frågan var då om vi ville bjudas på japansk sådan eller Western style. Men inte hade vi rest över halva klotet för att äta mat lika den här hemma. Lättade över vår anpassningsförmåga förde våra värdar oss till en liten till synes oansenlig restaurang där vi tillsammans med våra värdar fick ett helt eget rum att disponera. Delikat sushi med japanskt te serverades och så kom frågan om vi möjligtvis kunde äta med pinnar. Respekt för att vi behärskade detta och ännu större blev denna när vi kunde berätta att sushi är mycket populärt i Sverige och att dessutom familjens son arbetat som sushikock.

I samband med måltiden utdeltog utdelningen av ömsesidiga presenter. Stor beundran visades här för vårt lands vackra fyrar. Böcker, fyorkortlekar och bilder bytte ägare och visades runt. Dessutom en bit av en riktigt fin lins, Fresnel.

Fler fyrar

Vidare sedan till en rekonstruktion av fyren **Tomyodo**. Den byggdes ursprungligen

Att Tsurugisaki är avbemannad förstår man då trappan till vänster leder upp till en igenmurad dörr.

1648 på Cape Tomyodo och var i drift till 1872. Detta var en traditionell oljedriven japansk fyr, byggd i trä i två våningar. Nu står den i en liten park vid en sandstrand och visar besökarna hur man redan för mer än 300 år sedan visade säker färd in mot den viktiga hamnen i Uruga. Att denna nya hemvist för fyren tidigare lär ha varit en avrättningsplats för brottslingar märkte vi inget av nu. Men det kanske var för att vi var där på dagen och inte vid midnatt.

Den tredje fyren på vår resa var **Tsurugisaki**, en mycket betydelsefull fyr vid inloppet till Uragakanalen som i sin tur leder in till den stora Tokyobukten med hamnstaden Yokohama. Fyren tändes 1871 men även den förstördes av jordbävningen Kanto och byggdes om med förstärkt armering 1925. Fyren avbemannades 1991 och underhålls numera av japanska kustbevakningen.

Avslutningsvis besökte vi fyren **Jogashima** som ligger på en ö utanför den sydligaste udden av halvön Miura. Den

Hela Jogashima fyrhus är täckt av vit mosaik för att öka tåligheten mot jordbävningar.

ritades av den franske ingenjören Léonce VERNY som också konstruerade ytterligare tre fyrar runt Tokyo-bukten. Efter den stora jordbävningen 1925 byggdes fyren om och fasaden är sedan dess täckt av små plattor som ser ut som mosaik, fastän helt färgat i vitt. Enligt våra japanska värdar är detta ett sätt att göra byggnaden mer tålig mot jordbävningar. Redan 1928 elektrifierades fyren och har nu ett vitt blänk var 15:e sekund med en lysvidd på 28 km.

Sedan rundade vi av med en summering av den händelserika dagen genom att bjuda på kaffe och glass. Vi skingrades i olika bilar och vår värd Yoshi körde oss hela vägen hem till Tokyo igen. Behagligt trötta efter en välmatad dag med inte mindre än fyra fyrbesök, sju nya vänner, traditionell japansk lunch och närmare 200 km på vägar med vänstertrafik.

Hemma igen

Väl hemma tillbaka i Sverige började så sorteringen av alla intryck från resan. Fa-

Med en fyr, en tydlig karta och en bra beskrivning är det ingen konst att veta exakt var man befinner sig.

milj och vänner fick höra om våra äventyr. Efter en tid stod det klart att det som rönte störst intresse var att vi kom i nära samspråk med "riktiga japaner", alltså människor som lever och verkar där med vilka vi delar ett intresse, i det här fallet fyrar. Vi hade förmodligen kommit i kontakt med andra människor om vi haft förkärlek för skeppsbygge, festkläder eller japansk whisky, som ju är jättegod. Det väsentliga är ett gemensamt intresse för något som berör. Och det gör ju fyrar.

Fortsättning följer

Här kunde historien varit slut om det inte varit för att jag talade om för Yoshi Yamaguchi att det var dagen med honom och hans sällskap som våra vänner här hemma i Sverige var mest intresserade av att höra mer om. Då berättade han att deras gäng hade fått en så positiv bild av Sverige att nu planeras en resa hit. I månadsskiftet maj-juni 2016 har så vi förhoppningsvis en grupp japanska fyrentusiaster på besök i Stockholms skärgård. Här kan vi ju inte erbjuda bilfärd mellan öarna utan får hitta andra lösningar. Det skulle ju vara väldigt roligt om vi kunde bli flera medlemmar ur

Fyrsällskapet som gör en gemensam utflykt och visar upp någon intressant fyr i vår vackra skärgård.

Häng med

Skulle du som läser detta vilja följa med när vi tar oss ut mot havsbandet med våra japanska gäster, kanske dela med dig av dina kunskaper, få en upplevelse att berätta skrönor runt och därtill knyta nya vänskapsband så lägg gärna en intresseanmälan till per.sjoblom@hotmail.com.

Yoshi Yamaguchi, vår värd på en härlig fyrsafari och dito lunch.

Efterlysningar

Vi söker en Informatör

Styrelsen i Svenska Fysällskapet är sammansatt av människor med olika bakgrund och kunskap. Vi saknar dock en person som skall arbeta som Fysällskapets Informatör gentemot press och vid behov gentemot myndigheter.

Vårt publika arbete har blivit allt större de senaste åren. Både gentemot våra medlemmar, allmänheten generellt, och inte minst i förhållande till myndigheter, politiker och andra beslutsfattare, såväl inom det offentliga som det privata.

Vi söker därför nu en person som på ett bra och tydligt sätt kan föra ut vårt budskap. Det är naturligtvis en fördel om du har viss kunskap om fyrar (att du har intresse för fyrar, förutsätter vi!). Men det absolut viktigaste är att du kan uttrycka dig enkelt och kreativt i ord och skrift samt har lätt att knyta kontakter.

Du kommer inledningsvis att adjungeras till styrelsen och delta i våra styrelsemöten. Vi träffas 2-3 gånger per år. Tanken är att du sedan skall bli ordinarie styrelsemedlem. Arbetet är som allt annat arbete inom Fysällskapet helt ideellt, men man får naturligtvis ersättning för resor och andra utlägg

Arbetet som informatör är viktigt för oss! Omvänt kan vi garantera att du kommer att få en mycket rolig och stimulerande tid tillsammans med intressanta och trevliga människor.

Om du vill veta mer och är intresserad av denna position vänligen kontakta Esbjörn Hillberg 031-972148 eller via mail esbjörn@hillberg.com,

Förstärkning till arbetet med vår hemsida.

Svenska Fysällskapet behöver ytterligare hjälp med hemsidan. Vi söker en eller flera personer som kan bilda en liten webbgrupp tillsammans med vår nuvarande webmaster. Arbetet innebär återkommande uppdatering och utveckling av vår nuvarande hemsida <http://www.fyr.org>.

Om du önskar mer ingående information skall du kontakta vår webmaster Arne Svensson tel. 0727-212127, 031-7757769 eller webmaster@fyr.org.

Om du vill ha generell information kan du kontakta Esbjörn Hillberg tel. 031-972148, esbjörn@hillberg.com. Kom med i vårt trevliga gäng och utveckla Svenska Fysällskapet.

Esbjörn Hillberg

HMS Kullen och Kullens fyrplats

Esbjörn Hillberg

De flesta svenska örlogsfartyg är namngivna efter städer, öar, fyrplatser, etc. Några exempel på fartyg namngivna efter fyrplatser är minröjningsfartygen: *Landsort*, *Kullen* och *Vinga*. För ett tag sedan hade jag en festlig positiv upplevelse med HMS Kullen och dess besättning samt vad som kan hända i ett modernt kommunikationssamhälle.

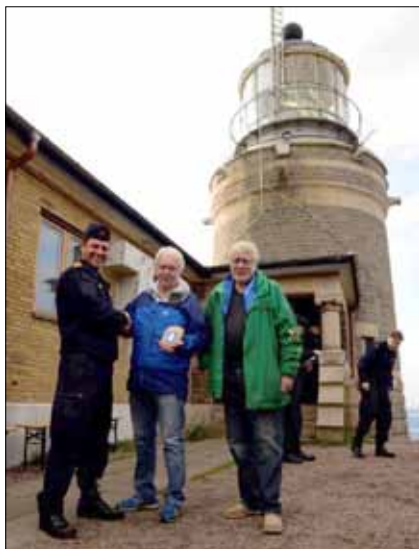
Foto: Per Sjögren

Per Sjögren som arrenderar visningsrätten för Kullens fyrplats av SjöV är mycket aktiv på Facebook, skriver mycket om fyrplatsen och visar bilder på den. Per märkte under våren/vintern 2015 att några besättningsmän på HMS Kullen följde fyren Kullens Facebooksida. Sjömännen skrev att de uppskattade information om fyrplatsen och dess långa fyrlöshistoria vilket kanske inte var så konstigt när deras fartyg hade fått sitt namn efter fyrplatsen. Mer information utbyttes och Per nämnde att han hade hört att det för många år sedan funnits en vapensköld från HMS Kullen på fyrplatsen men att den hade försvunnit. Mailutbytet ökade dramatiskt och nu började också fartygschefen samt divisionschefen höra av sig. Alla tyckte att det var bedrövtligt att vapenskölden hade försvunnit och att man på något sätt borde montera en ny sådan på fyrplatsen. Besättningen berättade att Kullens fyr var en symbol för deras fartyg och betydde mycket för dem då en fyr står emot vädrets alla makter och kan hjälpa ett fartyg.

I början av maj 2015 kontaktades Kullens fyrplats av chefen för 4:e sjöstridsflottiljen, Kommendör Ewa Skoog Haslum. Hon frågade om hon tillsammans med c:a

6 man fick besöka fyrplatsen, vilket de naturligtvis fick. Besökarna kom och Per gav en guidad tur av fyren som blev mycket uppskattad. Flottiljchefen förklarade att de under hösten önskade återkomma och överrätta en vapensköld till fyrplatsen som ett tecken på vänskap mellan HMS Kullen och fyrplatsen Kullen. Den 22 maj meddelade divisionschefen Jonas Hård af Segerstad att HMS Kullen beräknades vara i Höganäs hamn 14 oktober.

Planering för HMS Kullens besök på fyrplatsen började och Höganäs kommunledning önskade också närvara. HMS Kullen inbjöd till en visning av fartyget kl 09.00 den 14:e oktober i Höganäs hamn. Under ledning av fartygschefen Jan-Erik Szabo och med hjälp av hans mycket kunniga och trevliga besättning visades fartyget under 2 timmar för: Per Sjögren, Kullens fyrplats, Peter Kovacs, Höganäs kommunstyrelseordförande, Åsa Lundqvist-Peyron Höganäs, näringslivschef och undertecknad med fru Ulla. Efter en mycket intressant visning bjöd Kullens fyrplats alla på lunch på S:t Arilds golfklubb. Därefter åkte samtliga till fyrplatsen där Per önskade hjärtligt välkomna och berättade om Kullens fyrs

Fartygschefen Jan-Erik Szabo vid överlämnandet av vapenskölden till Per Sjögren och Esbjörn Hillberg. Foto: Magnus Jirлинд

historia och undertecknad berättade om svensk fyrhistoria från Gustav Vasa till nutid, fyrväsendets anknypning till Amiralitetskollegium och om Svenska Fyrsällskapet. Därefter guidade Per och undertecknad hela besättningen runt i fyren. Slutligen träffades alla utomhus där Fartygschefen överlämnade HMS Kullens vapensköld till Kullens fyrplats och undertecknad gav alla i besättningen var sitt exemplar av Svenska Fyrsällskapets Fyrhandbok.

Jag vet inte om något överlämnande av vapensköldar har skett till fyrplatserna Vinga och Landsort ifrån de två minröjningsfartygen som har döpts efter dessa fyrplatser. Ring mig gärna om ni har mer information.

(Esbjörn Hillberg, tel. 031-972148)

Fakta om HMS Kullen:

Byggd på Karlskronavarvet, sjösatt 1986-08-15, i tjänst från 1986-11-28, längd 47,5 m, bredd 9,6 m, djupgående 2,4 m, displacement 412 ton, fart 14 knop, besättning 30 man, moderniserad på Kockums i Karlskrona 2011.

Fartyget är konstruerat och rustat för huvuduppgifterna: minröjning, minsvepning, minutläggning, ubåtsjakt och luftförsvar.

HMS Kullen
Foto: Ulla Hillberg

F.d. gasoljefyrar i Södermanlands skärgård, Rågsundsleden - mellan Sävsvundet och Oxelösund

Dan Thunman

Fyren Örnklubb på bilkärren mot sin nya position på en villatomt i Oxelösund.

Foto i Lasse Färnstrands ägo.

I Blänket 2015:2 skrev jag en artikel om 1880-talets gasoljefyrar och deras betydelse för sjöfartens utveckling. I samma artikel framfördes en önskan till fyrsällskapets medlemmar att skriva och berätta om eventuellt kvarvarande fyrkurar (f.d. gasoljefyrar) runt om våra kuster.

Flera tips och intressanta berättelser inkom och jag vill här passa på att tacka alla som bidragit. Av dessa är det särskilt ett tips som jag här vill lyfta fram. Det kom från Roland Johnsson i Oxelösund. Han visste var det stod tre fyrkurar från 1880-talet och skickade dessutom med två nytagna bilder på dem. Döm om min förvåning då jag fick se att båda kurarna hade kvar sina utanpå hängda fyrlyktor. Något sådant hade jag aldrig sett tidigare. Men kurarna stod inte utmed någon farled utan uppställda på privata tomter i land, vilket också var märkligt.

Snart hörde Roland av sig igen och nu skickade han bild på ytterligare en fyrkur i Oxelösund med lyktan bevarad. Och nu kunde han även informera om

historien bakom detta märkliga fenomen. Men låt oss först börja med att berätta om när dessa fyrar kom till.

Nya gasoljefyrar i Rågsundsleden 1886

Utmed Rågsundsleden – mellan Sävsvundet och Oxelösund – i Södermanlands skärgård hade det 1867 uppförts en ledfyr på Ledskär. Den skulle tillsammans med liknande ledfyrar på Bokö och Femörehuvud förbättra säkerheten i den betydligt längre farleden mellan Södertälje kanal och Mem, som utgör inloppet till Göta kanal.

År 1886 tillkom ytterligare fyrar utmed Rågsundsleden, bland annat Skepna, Espskärsklubb, Örnklubb och Vålarö, alla supermoderna gasoljefyrar monterade i vita träkurar med utanpå hängande, glasad lykta. Dessutom uppsattes

Epskärsklubb, numera placerad vid Skärgårdsmuseet, Gamla Oxelösund. Fyrinventerarna Roland Johnsson och Dan Thunman poserar framför fyren.

Lotsverkets fyrutställning på Johanneberg i Göteborg 1923. Notera mannen som står och studerar gasoljefyren.

I Blänket 1999:2 finns en artikel om fyrutställningen skriven av Johnny Söderlund.

rödfärgade förrådsbodar till alla fyrarna. År 1889 tillkom även ledfyren Stora Kampåsen, en likadan fyrkur men med fyrapparaten placerad inne i kuren – ev. ombyggd till denna variant i ett senare skede. I hela östra lotsdistriktet anlades 12 gasoljefyror och det var huvudsakligen farleden från Sävsund till Mem, som fyrbelystes.

Enligt fyrlista tillkom sedan en röd lysprick vid Västra Stendörren 1893 och mellan åren 1918-21 uppsattes ytterligare ledfyror i farleden. Många av dem, bl.a. de från 1880-talet erhöill ny AGA-teknik 1961-62. På Kölhalsen uppfördes ett c:a 7 m högt fyrtorn 1957.

Fyrkurarna flyttas i land och hittar nya positioner

De flesta av de 80-tal fyrkurur med gasoljelampor som sattes upp utmed landets farleder på 1880-talet kom snart att ersättas av runda fyrkurur av järn på betongfundament/torn på 1890-talet eller av åttasidiga fyrkurur av gjutjärn under 1900-talet. Av någon anledning kom de fem fyrkururarna utmed Rågsundsleden att bli kvar ända in på 1980-talet.

Men 1984 kom även dessa att ersättas av nya fyrur och de gamla fyrkururarna togs i land vid lotsplatsen i Oxelösund. Det var först tänkt att de skulle förstöras men skänktes sedan bort av lotsplatschefen. Fyrurarna kom sedan att få olika ägare som lät frakta dem till skilda platser i eller i anslutning till Oxelösund.

Vålarö fyr blev kvar på lotsplatsen som förrådsbod, där den fortfarande står. Lotsen Lasse Färnstrand tog hand om fyren Örnklubb, som han lät frakta hem till sin villatomt där den baxades upp på gräsmattan bakom villan. Espskärsklubb står numera placerad vid Skärgårdsmuseet i Gamla Oxelösund. Fyrkuren från Skepna finns idag uppställd på Linudden, Nyköping och fyren Stora Kampåsen på en tomt i Stenvik, Oxelösund.

En ovanlig rest av ett nationellt kulturarv

Kanske är dessa fyrkurur i Oxelösund med omnejd de bäst bevarade i Sverige av alla de 80-tal som sattes upp med gasoljeapparater på 1880-talet. Finns det flera så får ni gärna kontakta underdecknad. De har därför alla ett högt kulturhistoriskt värde såväl lokalt som nationellt. Givetvis hade det varit ännu intressantare om de hade stått på sina ursprungliga platser utmed farleden, men om de inte hade tagits i land och fått nya intresserade ägare, så hade de å andra sidan aldrig blivit bevarade i detta skick.

Men vad är det då för speciellt med dessa till synes enkla fyrkurur kanske någon undrar. Jo, de berättar om den tid i fyrväsendets historia då de svenska skärgårdarnas farleder för första gången med framgång kunde lysas upp utan fast fyrpersonal. Och behovet var tydligen enormt. Mellan åren 1882 och 1886 anlades 88 gasoljefyror av Lotsverket. Nu

Örnklubb, numera uppställd på villatomt i Öxelösund.

Skepna, numera uppställd på privat tomt, Linudden, Nyköping. Fyren är interiört den bäst bevarade då den aldrig målats efter flytten i land.

Vålarö fyr, numera placerad vid lotsstationen i Öxelösund. Fyren var ursprungligen vitmålad.

blev det möjligt att även nattetid trafikerade flera av våra inre farleder. Ett viktigt steg för svensk handel och näringsliv.

Men även i Norge, som då var i union med Sverige, gjorde de stor succé. Där beskrevs gasoljefyrarna som det viktigaste steget i det norska fyrväsendet sedan linsapparaterna togs i bruk. Ledfyarna gjorde det möjligt att lösa många och stora uppgifter beträffande den norska kusttrafiken och den inledde en ny epok för kustfarten med fartygstrafik även om natten. Redan 1893 kunde den första "hurtigrutten" gå på Nordnorge. (Läs gärna Arne Sundströms artikel i Blänket 2003:1 om ledfyrary i Stockholms skärgård.)

Modellfyrar dem gillar medlemmarna verkligen!

Detta är en fantasifyr i form av ett pussel på höjden. Pusslet består av 220 bitar, är 35 cm högt och finns att beställa hos de flesta bokhandlare.

Att lägga pusslet ser svårt ut men är det inte. Man måste fästa den nedersta delen i bottenplattan, och på baksidan är bitarna numrerade så lite fusk är det trots allt och resultatet blev ju bra.

Insänt av Jan-Bertil Sölvén

Denna gigantiska pappfyr fick Martin Nylund, från Sörvik (Ludvika) lagom till internationella fyrdagen tredje helgen i augusti 2015 som 50-årspresent av sin fru Lena Nylund.

Fyren står idag som ett landmärke med ett fast sken i toppen.

Vill du veta mer om fyren eller andra pappskulpturer jag tillverkat ring eller maila mig. Tel. 0240-73265770240-7326577 eller janerik.drajem@live.se.

Insänt av Jan-Erik Drajem

Krukfyror har vi haft med tidigare i Blänket. Här kommer ytterligare en variant.

På bilden visar Mariestadsgänget, d.v.s. Mariestads Fyrsällskap, sin idé om fyrmodellbyggande med målade blomkrukor. Vänd krukorna upp och ner och måla dem som en fyr. Enklare kan det inte bli.

Insänt av Bosse Björk

Stormtrollden på Västkusten

Kåre Ström

Stormsvala trippar på havet. Kåre Ström

Sjöfolk och fiskare har berättat att när det drog ihop sig till dåligt och hårt väder ute i Skagerack och på Nordsjön kunde ibland en liten mörk fågel med ljus övergump dyka upp och följa efter båten. Det var stormsvalan, en sägenomspunnen fågel som förr ansågs förebåda storm och bar på döda sjömäns själar. Den är inte mycket större än en svala men har högljudda märkliga nattliga läten, lite kusliga i mörkret, och kan spy upp en illaluktande organgefärgad vätska. Stormsvalan är släkt med albatrossen och har samma näbbtyp som denna med spruthål för att kunna reglera saltbalansen i kroppen. Fågeln har också simhud mellan klorna och "trippar" på vattenytan medan den snappar efter föda, små kräftdjur och planktonorganismer. Den lever nästan ständigt ute till havs och kommer endast i land under häckningstid för att lägga sitt enda ägg i en bohåla, djupt ned i en skreva, under ett stenblock eller under en grässvål. Hannen och honan besöker bara bohålan varannan eller var tredje natt för att mata sin enda unge. Stormsvalan kan bli över 30 år gammal och kan röra sig snabbt över stora avstånd. Någon gång på senhösten eller vintern drar den söderut och run-

dar Kap Horn för att övervintra utanför Sydafrikas sydkust eller i Indiska Oceanen. På Kåringön kallades den förr sjöpink. Andra namn var stormvädersfågeln, stormfinken och stormtrollet.

Stormsvalan har ända tills bara för några få decennier sedan varit en doldis i den nordiska fågelvärlden trots att det var Linné som namngav fågeln. Det första fyndet av stormsvala i Sverige, 1744-45, är både remarkabelt och intressant. Det var en vinddriven fågel som hittades av en jägare utanför Hedemora i Dalarna. Den dog en kort tid senare och skickades till Linné, som gav den namnet "Stormvädersfogeln, *Procellaria pelagica*," i sin avhandling *Migratiore avium* 1745. Sedan skulle det ta nästan sjuttiofem år innan den åter dök upp i landet, vid Kulla Gunnarstorp i Skåne 1825. Den har dock länge varit välkänd av fiskare och sjömän vid Brittiska öarna och i Nordamerika. Vid fiske utanför New Foundland använde en del fiskare stormsvalor som agn så sent som i början av 1900-talet. De hällde ut fiskolja i vattnet som lockade till sig stormsvalor som satte i sig oljan och blev så tunga att de i tid inte hann lyfta från vattnet. De blev då ett lätt byte med en båtshake och ibland sparade man fåglar och drog en veke genom kroppen och använde dem som ett stearinljus. I början av 1960-talet upptäckte man den första häckplatsen i Norden, på Lofoten i Norge. En präst tyckte sig se fladdermöss som cirklade kring en fyr på Röstlandet, men det visade sig vara stormsvalor. Man fann att de häckade i bergslutningarna, i skrevor och i gräsgångar på nykarna längst ut på Lofoten. I Sverige påträffas stormsvalan

Stormsvala på Nidingen i juli 2011.

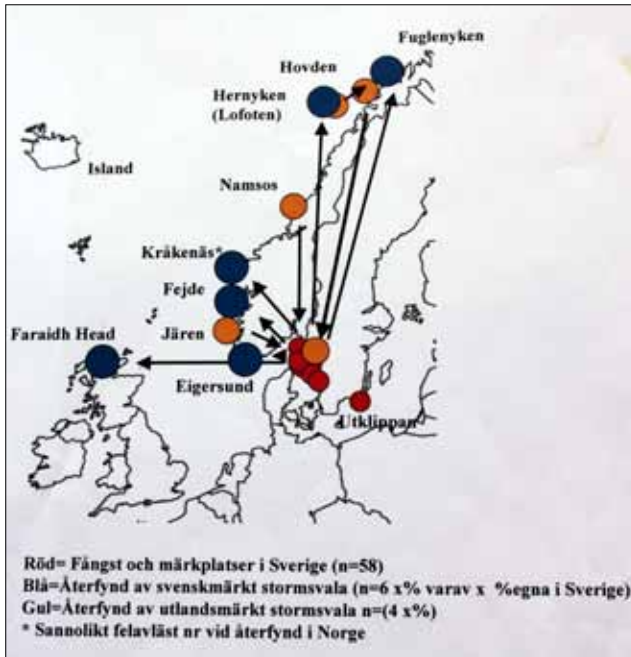
Foto: Kåre Ström

ytterst sällan. Sedan 1970-talet har endast enstaka stormsvalor observerats av havsfågelskådande ornitologer vid hårt väder från väster eller sydväst på Västkusten.

Ett fynd av en stormsvala i slutet av sommaren 1987 vid norska kusten, vid Akeröya, lite norr om Koster, fick mig och min vän Roland Börjesson att intressera oss för denna ljusskygga fågelart. Redan vid vår andra utfärd till kusten fångade vi och ringmärkte en stormsvala, på Hermanö huvud, vid midnatt den 29 augusti 1988. Det gav mersmak och vi startade "Projekt stormsvala" på Västkusten. Vi samlade in historiska uppgifter om arten från olika arkiv och intervjuade fiskare och kustbor som kanske hade sett stormsvalan i skärgården. Vårt mål var att undersöka förekomsten av stormsvalor nattetid, deras rörelsemönster, och särskilt under presumtiv häckningstid, under sommaren eller fram på höstkanten. Var det möjligt att stormsvalor t.o.m. kunde häcka på någon ö vid

kusten eller var de bara på genomresa för att fortsätta mot Lofoten i Norge, till Färöarna eller till andra kända häckplatser i sitt kärnområde, i Atlanten.

Vi gjorde inledande fångst- och ringmärkningsstudier nattetid i klippskrevor främst på Väderöarna, Soteskär, Hermanö och Måseskär. Fångsten sker genom s.k. "tape-luring", där stormsvalelåten spelas upp från en kläva längst ut vid havet på olika öar i skärgården. Verksamheten har sedan början av 1990-talet främst varit koncentrerad till Måseskär och Hermanö huvud där de flesta fynden gjorts. Dessa öar ligger i ett närings- och fiskrikt havsområde där den Jutska strömmen möter den Baltiska strömmen och som man vet attraherar sjöfåglar av olika slag. Efter några år kompletterades verksamheten med avlyssning i bergskrevor, användning av nattkikare vissa år samt användning av små radiosändare på några individer för att om möjligt kunna få reda på vart fåglarna tar vägen i mörkret.

Några återfynd av ringmärkta stormsvalar på västkusten.

Röd cirkel anger ringmärkningsplatser på Västkusten. **Blå cirkel** anger fåglar som ringmärkts på Måseskär och kontrollerats utomlands.

Orange cirkel anger fåglar som ringmärkts utomlands och kontrollerats på Västkusten (samtliga på Måseskär).

Stormsvaleprojektet har pågått i drygt 25 år på Västkusten och sammanlagt har 85 stormsvalar fångats, ringmärkts och studerats på den svenska västkusten, 77 ex i Bohuslän, 8 ex i Halland. Flertalet stormsvalar, 58 % har fångats på Måseskär (49 ex). Flera återfynd av stormsvalar som har ringmärkts utomlands har gjorts på Måseskär sedan slutet av 1980-talet, 2 från Skottland och 4 från Norge. 6 stormsvalar som fångats och ringmärkts på Måseskär har dykt upp i andra länder, 1 på Orkney-öarna och 5 på olika ställen i södra Norge till Lofoten och ända upp till Vesterålen. Vi har även återfångat två egna märkta stormsvalar på Västkusten, där båda var ringmärkta på Måseskär. De senaste fynden, två stormsvalar gjordes i början på augusti 2015 på Måseskär.

Måseskär är en idealisk plats för stormsvalestudier. Ön ligger längst ut i

kustbandet i ett näringsrikt havsområde på västra Orust. Stormsvalar attraheras till fyrplatser med fyrljus och Måseskär har många klåvor, bergsprickor och block där stormsvallorna skulle kunna gömma sig och eventuellt kunna häcka. Flera stormsvalar har haft en ådrig och bar ruvfläck samt hög vikt, vilket tyder på att de skulle kunna vara i aktiv häckningsfas. Fortfarande har vi dock inte hittat någon häckplats på Västkusten. Kanske fanns de en gång tillsammans med lunnefågeln på Soteskär eller på Stora Knappen i Väderöarkipelagen innan minken började härja ute på öarna för drygt femtio år sedan. Då och då får vi rapporter om fiskare och andra på sjön som sett stormsvalan dyka upp intill båten. Håll därför gärna utkik när ni är ute med båten och rapportera gärna eventuella fynd!

Märket, Havsfyr och gränsland

Esbjörn Hillberg

Märkets fyrplats

Riksgränsen mellan Finland och Sverige går några meter från den mycket utsatta isolerade lilla Märkets fyr och fyrbostad. Farvattnen mellan Sverige och Åland är fyllda med grund och många fartyg förliste vid passagen genom Södra Kvarken. Fyren på Understen hade tänts 1848 och den på Sälskär norr om Åland 1866 medan man 1862 (efter diskussioner sedan 1820) uppförde ett större sjömärke på den kala låga klippön Märket. Sjömärket ersattes inte förrän 1885 då man i maj började bygga nuvarande fyr som tändes 10 november 1885.

Nu 130 år efter att fyren tändes har för första gången en mycket intressant bok om fyrplatsens historia publicerats. Författaren heter Jan Andersson från Ålands landskapsregerings museibyrå. Han har gjort ett mycket grundligt forskningsarbete i bl.a. alla gamla fyrdagböcker som han hittade uppe på vinden i fyrbyggnaden.

Boken är omfattande samt lärorik och beskriver den historiska utvecklingen, livet på fyrplatsen för fyrbostad fram till avbemanningen, fartygsförlisningar, krigens inverkan på fyrplatsen,

m.m.. Finska Fyrällskapet (FFS) och dess stora eldsjäl och grundare Pekka Väisänen har tillsammans med författaren nog varit en av de mest betydelsefulla personerna och initiativtagare till boken.

FFS grundades 2003 och önskade bl.a. bevara ett par nedgångna fyror varav en var Märket. FFS besökte Märket 2006 och gjorde våren 2007 ett hyresavtal med staten. Ca 50 av FFS medlemmar skulle frivilligt bemanna Märket varje år under sommaren från 2007 och arbeta med att reparera fyren. FFS gjorde bl.a. en fyrväggs kalender som såldes, sponsorer söktes och bevarandearbetet startade. Arbetet på Märket har sedan fortsatt varje sommar. Svenska Fyrällskapet arrangerade 2008, genom vår åländske medlem Håkan Lindberg, en fyrresa med besök på åländska fyror då vi den 7 juni besökte Märket med Pekka som guide. Ett fantastiskt besök på denna vackra plats. Vi balanserade och hoppade runt i det mycket förfallna bostadshuset där man hade börjat riva golv och vissa väggar. Några av oss upprepade besöket på Märket 6 juni 2009 när vi deltog i den Nordiska Fyrbevarandekonferensen i Mariefhamn. Som vid tidigare besök beundrade jag vad FFS hade startat, men jag trodde nog att det var ett evighetsarbete de påbörjat. Man skall dock aldrig underskatta människors kapacitet och speciellt inte kapaciteten hos våra envisa finska grannar och vänner. När nu boken om Märket har publicerats kan man även på de sista 30 sidorna läsa om och se bilder på FFS fantastiska arbete som pågått i sol, storm och regn under 9 år. Visserligen återstår visst arbete men FFS har genom sin gedigna in-

Bogskärs fyr

sats räddat Märkets fyrplats. De har naturligtvis även byggt en bastu på denna lilla, kala, mycket utsatta klippö belägen mellan Sverige och Åland. Jag kan bara buga mig djupt och verkligen gratulera dessa härliga människor på Märket. Jag vill även varmt rekommendera att man köper och läser boken "**Märket, Havsfyr och gränsland**".

Slutligen lite bakgrund till en unik historia om hur Svenska Fyrsällskapet av en slump blev involverad i Märket. På sidan 46-47 i boken finns en bild på en tavla. Tavlans målades av den kände finske konstnären Victor Westerholm när han tillsammans med sin vän den svenske konstnären Akke Andersson (J.A.G. Acke) ombord på det finska lotsverkets ångare Valvoja besökte Märket den 6 augusti 1887. Acke målade samtidigt tavlan som visas på sidan 50-51 i boken. Han var gift med Zacharias Topelius dotter Eva och båda dessa var också med några gånger ombord på lotsverkets ångare Valvoja. Det verkar ha varit vanligt

att ta med en massa prominenta personer som gäster på fartyget på den tiden. Idag hade kanske detta betraktats som en muta då konstnärerna nog skänkte vissa tavlor enligt nedan.

Pekka Väisänen ringde mig hösten 2006 för han hade hört att det någonstans i Sverige skulle finnas en oljemålning av Märket gjord av Victor Westerholm eller av J.A.G. Acke. Pekka bad mig att försöka lokalisera tavlan då FFS önskade fotografera den och få tillstånd att använda bilden på Märket bl.a. på ett frimärke som skulle ges ut av FFS och hjälpa dem att samla in pengar för bevarandet av fyren. Pekka trodde att tavlan kanske ägdes av någon i Sverige som hette Andsten. Jag började söka i Eniros telefonregister och fann c:a 50 Andsten varav en bodde i Göteborg. Oj tänkte jag, vad jobbigt att ringa så många och fråga, men jag börjar väl med att ringa den som bor i Göteborg. Hennes namn var Nina Andsten och jag frågade om hon hade någon tavla på en finsk fyr.

Lotsfartyget Valvoja

Svaret var ja, vilken tur!! Vi pratade vidare och hon berättade att hennes svärfar var sjökaptenen och översten Axel Johan Andsten. Han hade varit chef för Åbo Lotsfördelning och då ansvarig för ångaren Valvoja samt fyrinspektions-turer. Nina och hennes man hade ärvt några tavlor av hennes svärfar. Tavlorna fanns i hennes lägenhet i Göteborg. Jag frågade om jag kunde besöka henne vilket hon tyckte var trevligt men hon sa att jag fick komma efter kl 13 för hon vilade mycket då hon var nästan 90 år. Jag och min fru besökte Nina i november 2006. I hennes stora fina lägenhet i centrala Göteborg hängde flera fina tavlor bl.a.: Westerholms tavla av Märket, Ackes tavla av Bogskär, en tavla på Valvoja till sjöss, en tavla från Valvojas vackra salong med antagligen Andsten som spelar gitarr, en tavla på Eva Topelius vid stranden, m.m..

Jag fick tillstånd av Nina att fotografera hennes tavlor så att jag kunde maila bilder till Pekka.

Vi hade en trevlig stund tillsammans, hon berättade om sitt liv och vi pratade om vad som skulle hända på sikt med hennes tavlor då hon inte hade några nära släktingar. Jag nämnde att jag tyckte att det var synd att vissa av hennes unika tavlor inte fanns i Finland då de utgjorde

en betydelsefull del av det finska maritima kulturminnet där hennes svärfar troligen hade varit en känd person. Vårt besök avslutades med att hon bad mig återkomma så att vi kunde prata mer om vad man kunde göra med hennes tavlor så att de inte skulle användas på fel sätt. Jag fick också hennes tillstånd att Pekka kunde besöka henne och fotografera bl.a. tavlan på Märket vilket han gjorde runt årsskiftet 2006/2007. Efter några ytterliga träffar bestämde Nina att de två fyrtavlorna borde visas på Åland. De ägs nu av Önningebykolonins museum i Önningeby på Åland (www.onningeby.com). En tavla donerade Nina vänligen till museet och den andra tavlan köpte museet av henne. Slutet gott och allting gott men vilka tillfälligheter.

Valvojas kajuta med Andsten vid gitarren

Boktips

Märket Havsfyr och gränsland

av Jan Andersson, Ålands landskapsregering

Märkets fyr i Ålands hav har en fantastisk historia. Över den lilla ön går riksgränsen mellan Sverige och Åland/Finland. På uppdrag av den Ryske Tsaren byggdes Märkets fyr 1885, men den förlades på svensk mark i Östhammars kommun/Uppsala län. Först år 1985 genom en svensk/finsk s.k. gränsdragningskommission ändrades riksgränsen så att Märkets Fyr hamnade i Hammarlands kommun/Åland och Östhammars kommun fick motsvarande m² ifrån Hammarlands kommun på ön. Boken beskriver ingående bygget, livet på fyren, isvägen över havet mellan länderna, 2 världskrig över och under havet, alla fartygsolyckor som skett vid grundklipporna runt ön Märket. Ifrån Märkets Fyr syns de svenska fyrarna Svartklubben och Understen. Det är även den enda plats där Sverige har landgräns mot Åland. Dessutom kan man på ön stå i Sverige och ha Finland västerut. Boken kan verkligen rekommenderas.

Boken om Märket har hård pärm, 23 x 30 cm, 302 sidor med text och c:a 300 kartor, ritningar, tavlor och fotografier, publicerad 2015 av Ålands landskapsregering, ISBN 978-958-5614-60-2 (svenska) och ISBN 978-952-93-6151-9 (finska), kostar 39 Euro plus porto och kan beställas hos Mariehamns Bokhandel, email bokhandel@mb.ax , eller <https://bokhandel.ax/alandsbocker/>.

Lasse Sjölander

Finska Fyrsällskapet planerar att under 2016 försöka göra en turné i Sverige och sälja boken samt visa svenskspråkiga dokumentärfilmer om Märket. Vi skall försöka informera om detta på vår hemsida www.fyr.org när vi vet mer.

Esbjörn Hillberg

Den sista fyrvaktaren – en lätt pocket av Sara Wadell

Det är en charmerande liten bok om inrutade vanor, det oväntade och nyfikenhet. Handlingen utspelar sig mest på en fyrplats. De upptornade hoten visar sig inte vara så farliga, trots allt. Stilen är stor, språket är lätt och trevligt och lämpar sig väl även för den som tycker att läsa en bok är jobbigt.

Boken är på 70 sidor, har formatet 10,5 X 14 cm och kostar 50 kr + frakt, ISBN 978-91-7053-517-8. Den ges ut på LL-förlaget. Mer info på www.ll-forlaget.se.

Leif Elsby

Efterlysning

Foton, berättelser, dokument el.dyl. från Hanö Fyr efterlyses.

Hanö Fyrförening
Fyrvägen 18
294 07 Sölvesborg
E- mail: hanofyrforening@gmail.com

Din medlemsavgift för år 2016

En liten påminnelse om att detta nummer är det sista numret som du får om du inte har betalat din årsavgift för 2016 (enskild medlem 200:-, förening 250:-, företag 1000:-).

Tillsammans med Blänket 1/2016 som kom i slutet av januari sände vi ett inbetalningskort till de som inte hade betalat för 2016 och bad dem att betala senast 2016-02-29. En stor majoritet har betalat men alla har inte gjort det.

Vi ber er som vill fortsätta att vara medlem att snarast betala årsavgiften på Svenska Fyrsällskapets plusgirokonto nr 400714-2, uppge medlemsnummer som finns tryckt på Blänkets plastförpackning eller namn och adress samt året 2016. Kontakta Ulla Hillberg 031-972148, ulla@hillberg.com om du har någon fråga.

Esbjörn Hillberg

Fyrplatsen Cap de Formentor, Mallorca

Anna Hultén

Cap de Formentor

I slutet av augusti 2015 var min man och jag på Mallorca och passade då på att titta på en fantastisk fyrplats. Faktiskt den mest spektakulära fyrplats jag upplevt, Godahoppsudden (Cape Point) inräknad. Fyren nås enkelt med taxi eller hyrbil från turistorten Port de Pollença.

Den vackra bergskedjan Sierra de Tramuntana sträcker sig längs Mallorcas nordvästkust. Högsta toppen, Puig Major, är 1445 m.ö.h. Bergskedjan slutar i Mallorcas nordligaste udde, Cap de Formentor. Klipporna på udden når c:a 400 m.ö.h..

Vägen ut till fyren börjar i Port de Pollença, därifrån är det c: 20 km ut till udden. Längs vägen ligger den vackra sandstranden Playa Formentor, som är mycket välbesökt. Man passerar också ett av Mallorcas första hotell, som öppnade 1929. Det har haft både Winston Churchill och Charlie Chaplin som gäster.

Längs vägen bör man stanna vid utsiktsplatsen Mirador des Colomer, som ligger på en brant bergskant, med fantastiska vyer. Här finns också en minnessten som hyllar den spanske ingenjören Antonio Parietti, som konstruerade den moderna vägen ut till fyrplatsen. Längre än hit kommer inte turistbussarna. Härifrån ringlar sig vägen upp och ned för bergskanterna, genom en tunnel, med många trånga kurvor och hissande vyer. På några ställen ser man den gamla vägen, som användes för att med hjälp av åsnor transportera ut byggnadsmaterial och bränsle till fyren.

Fyrbygget påbörjades 1857. Det var ett komplicerat och tidsödande arbete p.g.a. läget, längst ut på den branta udden. Transporterna ut till fyren gjordes med båt till en liten vik i närheten. Därifrån bars materialet på åsneryggar. Fy-

ren tändes första gången 30 april 1863. Det första bränslet var olivolja.

1962 drogs en elkabel ut till udden och fyren elektrifierades. Men frekventa åskväder gjorde elförsörjningen osäker, så kabeln ersattes med två generatorer. Sedan 1994 drivs fyren av solceller.

Från fyrbyggnaden ser man havet rakt nedanför. Klara dagar kan man se grannön Menorca. Vänder man sig mot söder ser man berget och den gamla åsnevägen som slingrar sig nedför den sista branten till fyren.

Fyrtornet är 22 m högt och ljuskäglan är 210 m.ö.h., högst av alla fyror i ögruppen Balearerna.

Ljuset når 21 nautiska mil.

Karaktär: 4 vita blänk var 20:e sekund.

Position: 39° 57,7' N, 3° 12,8' E

Sök gärna på Cap de Formentor och Lighthouse of Cap de Formentor på nätet. Där finns fantastiska flygbilder över udden.

Utsikt från fyren mot SV

Minnesmärket över väggingenjören vid Mirador des Colomer

Jag vill också tipsa om klostret i Lluc, som ligger uppe i bergen c:a 45 minuters bilresa sydväst om Port de Pollença. Klostret har en körtradition från 1300-talet med körskola för gossar och numera även för flickor. Man kan lyssna på goss- och flickkören i samband med mässa i den vackra klosterkyrkan. Klostret har också ett härbärge där man kan bo. Det finns även fina möjligheter att vandra.

Mallorcas fyror

Syner vid fyren

Reflektioner från två guider vid Hoburgens fyr en vecka under sommaren som var...

Anna Nordström & Conny Lundsten

Solens sista strålar konkurrerar med linsljuset från Hoburg.

Vår vecka som fyrvårdar lider mot sitt slut. Uppdraget har varit nytt för oss båda, men vi har under våren förberett oss väl. Våra studier i fyrteknik, studier om fyrarnas betydelse för sjöfarten och Hoburgens fyrehistoria har varit lyckosamma då vi upptäcker att vi klarar att besvara besökarnas många frågor. För de flesta är mötet med fyren ett möte som öppnar dörrar till en "ny värld", en ny kunskap och för många – ett möte med sig själva.... Ett möte som bromsar turistens jakt efter "att ha sett", "att ha varit där"...

Vi har haft många spännande möten med människor från olika delar av världen. Vi blir också medvetna om vårt uppdrag som kulturöverförare. Vi ser familjer med loja tonåringar som längtar vimlet i Visby eller att smygtitta kändisar i Burgsvik. Men redan då de klättrat upp på balkongen hör vi deras livfulla röster och pånyttfödda upptäckarglädje.

- Oj, vad häftigt! Kolla mamma!

När de kommer ner ställer de sina frågor om kvicksilver, om varför linsen snurrar på dagen, om.... Ställer de så här många frågor efter en lektion i skolan?

Vi ser barn som hjälper sina föräldrar att övervinna klaustrofobin och höjdskräcken.

- Vi är snart uppe pappa! Mamma! Det är inte farligt. Håll mig i handen! Titta vicken utsikt!

Vi möter många barn som arbetar med temat "fyrar" i förskolan och lågstadiet och som kommer att tillföra massor av ny kunskap när de återkommer till skolan i höst.

Mitt sällskap under veckan är Sven Delblancs roman "Samuels bok". Romanen skildrar 1800-talets fattigsverige och villkoren för de som står långt ner i ståndssamhället. Samuel har gjort sin venia och har prästtjänst på Storsudret. Den ersättning han fick för sitt arbete kunde inte försörja en familj. Eftersom hans prästutbildning skedde i Illinois får han bara hålla predikan och uppsyn över skolundervisningen. Sakramenten får han dock inte befatta sig med. Samuel predikar i kyrkorna i Alva, Fardhem, Öja och Hamra. Att från Hoburgens balkong blicka ut mot dessa orter gör min läsupplevelse djupare. Kanske var förhållandena desamma i ett svunnet fattiggotland – kanske ännu värre!

På kvällen, från Sjövärnsgårdens veranda, blickar vi ut över havet och synerna och tankarna återkommer. Hur ska vi kunna förklara de reaktioner vi mött hos besökare – och hos oss själva i våra möten med fyren som mittpunkt?

Fyren är – förstås - symbol för något. Det är inte en tillfällighet att just fyror utgör bakgrund till många litterära skildringar, såväl i romaner som i poesin. Men vad symboliserar den? Visst, vi förundras över den maskulina teknologin, ingenjörskonsten, som steg för steg utvecklade fyrtekniken. Men kraften i fyren symbolen ligger någon annanstans...

På färjan över till Gotland var vi stolsgrannar med många av deltagarna på Almedalsveckan. Vi tvingades överhöra åsikter från pretentiösa och pladdriga bloggare, idéförsäljare, marknadsfö-

rare av sig själva. Gotlandsbåten stävade genom en ständig ström av meningslösheter mot Kakafonien!

Ja, där ger oss fyren ett nytt perspektiv! Fyren har en uppgift, en mening. Kanske är det just vårt behov av mening och sånt som är väsentligt som fyren väcker hos oss; fyren ger oss stabilitet i en krängande värld, en struktur för vårt tänkande och organisation i vår vardag, en vägledning för oss som famlar....

Kanske kan nästa fyrguide dela våra syner.

Ny programpunkt

6-14 augusti Måseskärs fyrplats

Du vet väl att under Västerhavsveckan 6-14 augusti finns det möjlighet att besöka Måseskärs Fyrplats www.maseskarsfyr.se och få en guidad rundvandring på ön. Läs mer om det på www.vasterhavsveckan.se.

Svenska Fyrsällskapet har en **fyrdag** med extra aktiviteter lördagen den **13 augusti**. Läs mer om detta på hemsidan (i juni) www.fyr.org.

Båttransport t/r Käringön – Måseskär bokar du genom Käringöns sjötaxi, Bengt Österberg tel 0708-301232.

Varför inte bo över en natt på Käringön. För mer information se www.karingon.se

Efterlysning

Finns det medlemmar/icke medlemmar som kan berätta om hur det var att leva och arbeta på fyror eller fyrskepp i norrlandsregionen? Berättelserna kan vara av gammalt eller nyare datum, korta eller längre.

Välkommet är också artiklar/notiser om vad som händer i nutid med våra fyror på lokal nivå. Är det några renoveringsprojekt på gång? Har det bildats någon ny fyrförening eller är det kanske under utarbetande med övertagande av skötseln av någon fyr/fyrplats?

Redaktören

Mälarens ledfyrrar

Sune Wilhelmsson

Karta över några av Mälarens ledfyrrar

Ritad av Leif Elsbj

Mälaren är Sveriges tredje största sjö och i särklass den örikaste med c:a 1300 öar. Mälaren har aldrig haft några bemannade fyrrar men väl många ledfyrrar. Den är inte så lättseglad som många tror. Mälaren "det gröna havet". Grodhavet för de okunniga seglarna.

Man kan åka skridskor mellan Pingst och Midsommar, två holmar i Björkfjärden. Här över Mälarsund drog Svea konungar på Eriksgata. Här finns vackra slott såsom Gripsholm, Ängsö, Skokloster och Målsåker på Selaön. Selaön är Sveri-

ges största ö i sötvatten. En annan sevärhet är Strängnäs domkyrka från 1200-talet där tornet tillkom på 1400-talet. Högt och vackert ligger Adelsö kyrka, liten och stabil. Resan Stockholm - Arboga kunde på 1800-talet ta mindre än ett dygn, men Karl XI åkte på isen på 7 timmar.

Kring 1800 exporterades 45000 ton järn per år, varav 60 % gick över Stockholm via Mälaren. Stångjärn, tackjärn, rödfärg, tjära, vitriol, svavel, smide och koppar från Falun.

Ytterholmen

Oxnö Hälludd

Koholmen

Vid Kvicksund, Mälarens trängsta sund, är det en kritisk punkt. Här kunde jakterna förr få ligga i dagar, ja veckor om vinden var svag och strömmen stark. Då var det trångt på krogen. Kolsundet är ett smalt sund i leden Strängnäs - Stockholm söder om Selaön vid krogen

Torshälla

där knappast någon kom nykter förbi. Idag går segelleden Köping - Västerås - Stockholm norr om Tosterön - Aspön medan man förr seglade förbi Strängnäs som var Mälarens mest centrala stad.

Hård vind på Björkfjärden kan ge vågor på omkring en meters höjd. Söt-

Västerås

Stavskallen

Toppvik

vatten är lättare och rörligare än salt, så dessa vågor blir särskilt branta och brytande. Det kan bli en storm "så nitton käringar inte kan få en pinnsyl i vädret".

Från Mälarens c:a 120 tegelbruk skeppades mycket tegel till Stockholm. Som kuriositet kan nämnas att Stockholms stadshus byggdes av c:a 8 miljoner tegelstenar.

Södertälje

På 1600-talet när man försökte gräva en kanal från Södertälje till Östersjön blev Stockholms borgare oroliga och tyckte att "Tälje är ett tjuvhål som orsakar vår ruin". Den första kanalen öppnades dock 1819.

Ridö Pilskär

Kurö

Ulf Peder Olrog seglade ju i visan upp för Fyrisån från Mälaren i ubåt! Utan fyrar. Detta är det närmaste fyrar jag kan komma, inga bemannade fyrar och inga fyrvaktare. De fyrar som finns står på sina uddar och öar och är sektorfyrar. Man går i vit sektor tills man kommer in i nästa vita sektor o.s.v. Fyrarna är ju små och egentligen ganska tråkiga men behövs. Under c:a 60-70 år har det varit vintersjöfart på Mälaren.

År 829 kom Ansgar till Birka på Björkö i Mälaren. Johan Fischerström utbrister 1785: "Pittoreska utsikter, besynnerliga kontraster. De angenämaste prospekter över ansenliga fjärdar, så

Segelbåten som tog oss runt Mälaren

En lustig fyr på Mårsön från 1970-talet

många olika öar och holmar. De behagligaste perspektiv vid flera sund och smala passager. Än möter en kyrka än ett slott eller stadiga lantmannahus, vilka icke sällan äga den vackraste belägenhet.

Så många seglatser och strandhugg vi gjort på Mälaren och längs dess kuster. Jakten är i bästa stånd och försedd med nytt storsegel, fock och klyvert, ett par ansenliga åror, pålitligt tågvirke, tvenne små ankare och med en julle i släptåg”. Nu är det bara att invänta nästa seglings-säsongs på det stora innanhavet.

Mälarens fyrar har varit underrepresenterade i Blänket och det anser jag att jag härmed rättat till!

Sune Wilhelmsson

Hemsidan & Facebook

Vår hemsida, www.fyr.org, uppdateras ständigt Du missar väl inte att gå in där och titta. Här kan du se aktuella nyheter eller programändringar och mycket mera.

Från hemsidan når du oss också enkelt på Facebook. Vår facebook-sida har blivit mycket populär och många gillar oss. Nya nationella och internationella fyrbilder läggs ständigt ut på sidan.

Svenska Fyrsällskapets Fyrlexikon

Fyrlexikonet är ständigt under arbete och var dag kommer det till något nytt. Där finns otroligt mycket information om det mesta med anknytning till våra fyrar och mer därtill att finna. Mycket kartor gör det lätt att navigera.

Det senaste stora tillskottet är Norges fyrar. Finska och danska fyrar har du kunnat söka efter redan tidigare och självklart också svenska.

Har du kommentarer eller saknar något så hör av dig till lexikonförfattaren Leif Elsby. Han söker också bilder på kassunfyrar eller fyrteknikbilder.

Så här når du Leif: leif.e.elsby@gmail.com (obs! e mellan leif och elsby) eller per brev Terrassvägen 3, 451 78 Fiskebäckskil eller tel. 0523-22139.

Svenska Fyrsällskapet

Organisations nr: 802439-0216 Hemsida: www.fyr.org E-mail: esbjorn@hillberg.com
Fax: 031-970623 PGkonto nr: 1968 420-8 Nordea Bank Bic/Swift-code: NDEASESS
IBAN: SE92 9500 0099 6042 1968 4208

Styrelse

Ordf. Esbjörn Hillberg, Donsö Backe 16, 430 82 Donsö, tel. 031-972148
v.Ordf. Hans Rutberg, S:t Olofsgatan 50B, lgh 1503, 753 30 Uppsala, tel. 018-126625
Skr. Dan Thunman, Malma Bergsväg 25, 756 45 Uppsala, tel. 018-303932
Kassör Ingrid Sernbo, Rörviksgatan 35, 421 65 Västra Frölunda, tel. 031-280955
Mikael Engqvist, Norrgården 1, Västra Lagnö, 184 95 Ljusterö, tel. 08-5424 3454
Lennart von Post, Betesvägen 23, 871 53 Härnösand, tel. 0611-18790
Ulf Schloss, Alphydevägen 8, lgh 1404, 131 35 Nacka, tel. 08-716 7492

Webmaster

Arne Svensson, Ekudden 7, 430 84 Styrso, tel. 031-775 7769
e-mail: webmaster@fyr.org

Blänket - Redaktion

Redaktör Maria Elsby, Terrassvägen 3, Stockevik, 451 78 Fiskebäckskil, tel 0523-22139
e-mail: maria.elsby@gmail.com
Leif Elsby, Terrassvägen 3, Stockevik, 451 78 Fiskebäckskil, tel. 0523-22139

Facebook

Arent van der Veen, Fontinvägen 7, 442 31 Kungälv, tel. 0725-783030
e-mail: arent.vanderveen@outlook.com

Programkommitté Stockholm

Sammank. Christer Nettelbladt, Högbergsg. 83 lgh 1506, 118 54 Stockholm, tel 08-642 1776
Marianne Brus, Bjurövägen 21, 742 96 Gräsö, tel. 0173-36207
Ulla Ericson, Folkungagatan 104, lgh 1203, 116 30 Stockholm, tel. 08-640 1730
Annika Fransén, Bondegatan 7, lgh 1404, 116 32 Stockholm, tel. 08-694 9311
Ulf Schloss, Alphydevägen 8, lgh 1404, 131 35 Nacka, tel. 08-716 7492
Erik Sundström, Box 40, 130 39 Sandhamn, tel. 08-5715 3453
Jan-Bertil Sölvén, Sägverksgatan 80, lgh 1001, 122 41 Enschede, tel. 0734-445915
Anders Unosson, Splitzvägen 6, 139 55 Värmdö, tel. 08-5716 8473
Rolf Wänn, Norruddsvägen 25, 137 94 Västerhaninge, tel. 08-5302 3810

Programkommitté Väst kust

Sammank. Marie Tilosius, Båtsman Lustigs gata 32, 422 57 Hisings Backa, tel 031-526165
Ann Holmdahl, Höggeröd 305, 473 92 Henån, tel. 0304-39512
Göran Sernbo, Rörviksgatan 35, 421 65 Västra Frölunda, tel 031-280955
Anna-Maj Toresson, Östergårdsgatan 32, 442 52 Ytterby, tel. 0303-93941
Kurt Toresson, Östergårdsgatan 32, 442 52 Ytterby, tel. 0303-93941

Programkommitté Gotland

Sammank. Jan Ströberg, Skyttegatan 6, 621 41 Visby, tel. 0498-271523
Lars Flemström, Box 119, 623 21 Ljugarn, tel. 0498-493085
Gunnar Sillén, Storgatan 72, 624 48 Slite, tel. 0705-822422
Göran Storm, Lau Gumbalde 178, 623 62 Ljugarn, tel. 0498-491088
Eva Östman, Östergarn Bengts 150, 623 68 Katthammarsvik, tel. 0735-952231

Programkommitté Uppland

Sammank. Gunnar Boman, Åsgränd 3, lgh 1102, 753 10 Uppsala, tel. 018-150007
Hans Fendin, Kølångsvägen 34, 741 42 Knivsta, tel. 018-341674
Tommy Öberg, Bigarråvägen 9, 741 31 Knivsta, tel. 0705-484302

Kontaktperson

Skåne Berny Perzon, Kornvägen 3, 274 61 Rydsgård, tel. 0411-44313

Revisorer

Olle Gunnarsson, Rödeviksvägen 32, 434 92 Vallda, tel. 0300-28194
Lena Ardbo, Engelbrektsgatan 35, lgh 1101, 411 37 Göteborg, tel. 031-690689
Suppleant Marianne Plate, Snäckeårgatan 9, 421 57 Västra Frölunda, tel. 031-690567

Valberedning

Sammank. Jan-Bertil Sölvén, Sägverksgatan 80, lgh 1001, 122 41 Enskede, tel. 0734-445915
Ulla Hillberg, Donsö Backe 16, 430 82 Donsö, tel. 031-972148
Marie Tilosius, Båtsman Lustigs gata 32, 422 57 Hisings Backa, tel. 031-526165
Anders Unosson, Splitzvägen 6, 139 55 Värmdö, tel. 08-5716 8473

Medlemsavgifter verksamhetsåret 2016

Enskild medlem bosatt i Sverige	200 kr
Ideell organisation i Sverige	250 kr
Företag/Myndighet i Sverige	1000 kr
Medlem bosatt inom Europa	290 SEK, 32 EUR, 44 US\$ eller 26 GPF
Medlem bosatt utom Europa	340 SEK, 37 EUR, 51 US\$ eller 30 GPF

Medlemsavgift för ny medlem inbetalas på PG konto nr 1968 420 - 8.

Medlemmar bosatta utomlands ombedes betala via IBAN: SE92 9500 0099 6042 1968 4208, Bic/Swift-code: NDEASESS eller sända sedlar i valfri valuta enligt ovan i ett kuvert till ordföranden och ej betala med check.

Medlemsavgift som betalas efter 1 oktober ett år gäller även för nästa år.

OBS! När du förnyar ditt medlemskap vill vi helst att du betalar din medlemsavgift på PG konto nr 40 07 14 - 2.

Dina kontaktpersoner i våra programkommittér

Stockholm

Christer Nettelblatt, Högbergsgatan 83 lgh 1506, 118 54 Stockholm, tel 08-6421776

Väst kust

Marie Tilosius, Båtsman Lustigs gata 32, 422 57 Hisings Backa, tel 031-526165

Sydsverige

Berny Perzon, Kornvägen 3, 274 61 Rydsgård, tel. 0411-44313

Gotland

Jan Ströberg, Skyttegatan 6, 621 41 Visby, tel. 0498-271523

Uppland

Gunnar Boman, Åsgränd 3, 753 10 Uppsala, tel. 018-150007

Hur blir jag medlem i Svenska Fyrsällskapet?

Vi vet att Blänket studeras av flera som inte är medlemmar i Fyrsällskapet. Många hör av sig för att fråga hur man blir medlem och om det är några speciella krav. Naturligtvis inte! Människor är intresserade av fyrar och Svenska Fyrsällskapet är en allmännyttig ideell förening som är öppen för alla.

Årsavgift för enskild medlem är 200:-, för företag 1000:- och för föreningar 250:-. Avgiften betalas in på PGkonto nr 1968 420-8. Uppge dina kontaktdetaljer såsom adress, telefonnummer och email på talongen så att vi kan uppdatera vårt medlemsregister. Majoriteten av medlemmarna är enskilda personer intresserade av fyrar och fyrhistoria.

Som medlem får du vår mycket uppskattade tidning Blänket i färg fyra gånger per år. Tidningen är fylld med många intressanta illustrerade artiklar och nyheter om våra fyrar.

När du har betalt din medlemsavgift sänder vi dig ett välkomstbrev innehållande våra klisterdekal, det senaste numret av Blänket samt det senaste numret innehållande verksamhetsberättelse, medlemsmatrikel, etc.

Vi arrangerar årligen 25-30 föredrag samt kortare och längre fyrresor. Du är mycket välkommen som medlem och att delta i våra aktiviteter som du också kan läsa om på vår hemsida www.fyr.org.

Esbjörn Hillberg